

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

Wit en zwart
op de werkvloer

NUMMER 2

FEBRUARI 1997

PRIJS: F 4,95

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur-testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien. En uiteindelijk dragen ze ook zorg voor punctuele uitvoering.

Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (030) 239 21 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme.

naam v / m

adres

pc / plaats

telefoon

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht.

H

Essaywedstrijd

DIGIT @ AL
mensentaal?

De computer, machine of lawine?

Heeft u uw geliefde via Internet ontmoet, of bent u net weer alleenstaand omdat u meer naar het beeldscherm dan naar uw partner keek? Bent u af en toe geneigd de staart van uw muis te trekken, of bent u zo iemand die genoeglijk met een boekje in een hoekje zit en niets van computers moet hebben? Ziet u de digitale toekomst somber in, of komen uit de computer juist talrijke zegeningen voor de mens voort? **Hier is de kans om uw frustraties van u af te schrijven, of uw liefde voor de computer te betuigen.** Beschrijf op een originele en prikkelende manier uw relatie met de computer of uw visie op de digitale toekomst en maak kans op de **hoofdprijs van f 1000,-** en publicatie van uw essay in het tijdschrift **Intermediair**.

Vraag de folder aan:

Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Telefoon: (030) 239 21 92 of (030) 239 21 07, e-mail: hv@euronet.nl.

Uitgeschreven door het Humanistisch Verbond

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

Vrijheid, rechtvaardigheid en respect voor menselijke waardigheid. Het Humanistisch Verbond draagt deze waarden uit door zich sterk te maken voor het recht op zelfbeschikking, voor gelijke behandeling, voor mensenrechten. Door het bevorderen van maatschappelijke discussies over medische ethiek, de vluchtelingenproblematiek en het consumptievraagstuk. Maar ook door bijvoorbeeld in ziekenhuizen en gevangenissen geestelijke verzorging te bieden.

Pasklare antwoorden heeft het Humanistisch Verbond niet, wel een inspirerende visie en kritische vragen.

Hieronder drie mogelijkheden om kennis te maken met het Humanistisch Verbond.

Abonnee op de Humanist

Een jaarabonnement kost u slechts f 47,50. Hiervoor ontvangt u negen nummers per jaar, waaronder een dubbeldik themanummer (december/januari). Wilt u eerst kennismaken met de Humanist, dan is een proefabonnement ook mogelijk (3 nummers voor f 10,-). Voor een abonnement in het buitenland betaalt u f 75,- per jaar.

Donateur van het Humanistisch Verbond

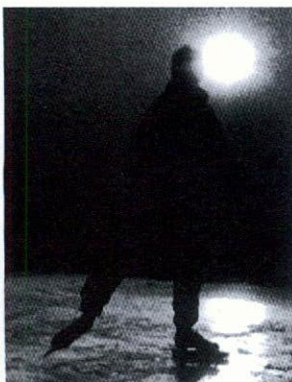
U bent al donateur van het Humanistisch Verbond voor f 35,- per jaar. Uw financiële bijdrage is van groot belang nu de overheid elk jaar minder subsidie verstrekt en andere inkomsten niet meer groeien. Als donateur ontvangt u tenminste twee keer per jaar informatie, waarbij één keer een nummer van de Humanist.

Lid van het Humanistisch Verbond

Met ingang van 1 januari 1996 bedraagt de minimum-contributie f 95,-; een hogere bijdrage is natuurlijk welkom! Leden met een minimum-inkomen betalen f 55,-. Jongeren tot 27 jaar betalen slechts f 40,- per jaar. Bij het lidmaatschap van het Humanistisch Verbond is de Humanist inbegrepen. Per lid kan één persoon op hetzelfde adres kiezen voor een gratis medelidmaatschap (zonder Humanist). Als u eerst meer informatie wilt, kan dat natuurlijk ook.

Wij hopen u als abonnee, donateur of lid te mogen begroeten!

in dit nummer

Afzien op het ijs

Friezin Karin Anema reed deze winter voor het eerst de Elfstedentocht mee. Illegaal. Zonder werkelijk te overzien wat haar te wachten stond. De steun van het publiek tilde haar over haar grenzen heen: "Meiske! Rijd het gaatje dicht. Toe maar, zet hem op!"

PAGINA

10

Zwart en wit op de werkvloer

Bedrijven nemen steeds vaker allochtonen in dienst - omdat hun fatsoen hen dat ingeeft, of om puur commerciële redenen. Veel werknemers vinden zo'n collega uit een andere cultuur wel interessant. Toch gaat het er op de werkvloer niet altijd even soepel aan toe. Zwarte man: "Ik lach maar mee met de grappen over buitenlanders." Witte vrouw: "Soms sla ik spontaan een arm om iemand heen. Dat kan eigenlijk niet."

PAGINA

12

Bemoei je d'r mee!

Ze zijn er genoeg: vrijwilligers die tolerantie in de praktijk brengen. Dat ondervond het Humanistisch Verbond na het uitschrijven van een prijs voor de beste bemoeial van Nederland. Bezoek aan drie genomineerde projecten. "We offeren ons niet op, want dat hou je toch niet lang vol."

PAGINA

24

Gevraagd: structuur en houvast

Iedereen heeft verdriet van een scheiding. Maar de kinderen lijden misschien nog wel het meeste; zij hebben de scheiding immers niet gewild. Twee recente boeken geven praktische tips aan ouders die hun kinderen veilig door een scheiding willen loodsen.

PAGINA

28

EN VERDER

Marian Verkerk	5
'Theater is ketchup'	6
HV-nieuws	18
Idealen aan het werk	22
Radio en televisie	30
Colofon/Cryptogram	31

Uw brief is van harte welkom. Maar schrijft u zo kort en bondig mogelijk (maximaal 200 woorden). De redactie behoudt zich het recht voor uw brief in te korten of niet te plaatsen.

Handelingsbekwaam

Bij het lezenswaardige artikel van Karin Anema in de Humanist van november wil ik graag een kanttekening plaatsen. Op bladzijde 8 citeert u Jan Schoonenboom: "Pas in 1956 werden vrouwen als handelingsbekwaam aangemerkt." Het betrof echter de handelingsbekwaamheid van de *gehuwde* vrouw. Die had tot dan de handtekening van haar echtgenoot nodig bij rechtsgeldige handelingen. De *ongehuwde* vrouw was wel handelingsbevoegd. Bijna alle vrouwenverenigingen uit die tijd en daarvoor hebben, verenigd in de Nationale Vrouwenraad, voor die verbetering geijverd. De toenmalige Minister van Justitie was er ook een duidelijk voorstander van!

B. Muglerloza

Uiterlijk

Ik wil reageren op het verhaal van mevrouw Marja Visser in de Humanist van november. Om te beginnen wil ik mijn begrip en bewondering uitspreken voor mensen die zich niets aantrekken van heersende schoonheidsnormen; mensen die in staat zijn om ook in dit opzicht eigen normen en waarden te bepalen. Uiteindelijk gaat het in het leven toch om de inhoud en niet om de verpakking. Het is daarom heel goed om mensen aan het woord te laten die weten dat het om andere dingen behoort te gaan dan om uiterlijkheden. Mij kunnen ze niet luid en duidelijk genoeg hun mening verkondigen. Helaas vond ik echter mevrouw Visser niet tot die categorie mensen behoren. Zij is duidelijk nog lang niet zo

ver. Ze is dunkt mij nog heel jaloers op mensen die niet dik zijn en zit nog vol rancune jegens de maatschappij. Ze ziet de wereld daardoor merkwaardig gekleurd, getuige haar opmerking over artsen die niet zouden mogen zeggen dat zij zich zorgen maken over haar gewicht. Nee, die mogen alleen zeggen dat zij zich zorgen maken over haar gezondheid. Terwijl het toch algemeen bekend mag worden geacht dat het hele beroep als zodanig is ontstaan uit bezorgdheid om de gezondheid. Zo goed als het de taak van een arts is, te achterhalen waar een eventuele ongezondheid vandaan komt. En men mag toch óók wel aannemen dat het aan mevrouw Visser bekend is dat overgewicht heel vaak oorzaak is van kwalen en aandoeningen. Doorredenerend in de trant van mevrouw Visser zou een dokter tegen een astmalijder slechts mogen zeggen dat hij zich zorgen maakt om de longen maar niet dat het misschien beter is met roken te stoppen.

Maar wat ik véél erger vind en zelfs ronduit schandelijk is haar suggestie als zou het uiterlijk van slanke jonge meisjesachtige vrouwen er oorzaak van zijn dat kerels zich aan kinderen gaan vergrijpen! Hoe haalt ze het in haar hoofd om de schuld van een zo misselijkmakend misdrijf voor een deel neer te leggen bij mensen die er totaal niets mee te maken hebben. Uitspraken als "Die magere mannequins lijken erg op kleine meisjes. We schrikken ons dood als kerels zich daadwerkelijk aan kleine meisjes vergrijpen maar ondertussen is het

maatschappelijk volstrekt geaccepteerd dat vrouwen streven naar magerte" getuigen van een demagogie waar de honden geen brood van lusten. Zijn de kortharige meisjes er dan wellicht de schuld van dat er ook zoveel kleine jóngetjes het slachtoffer zijn van seksmisdrijven?

T. Smit
Benningbroek

Humanisme en bio-industrie

Hoewel de bijbel in het algemeen bepaald geen dier-vriendelijk boek is, zijn het de laatste jaren juist groeperingen in christelijke kerken die ten aanzien van dieren een humaan geluid laten horen, terwijl het HV in gebreke blijft. Het besteedt wel eens aandacht aan dierlijke aangelegenheden, een programma over een dierenopvangtehuis, iets over orgaantransplantatie, een lezing over vegetarisme, maar bij mijn weten is er in het maandblad nooit gewezen op de levenslange hel waar toe in Nederland 30 maal zoveel levende wezens als de menselijke bevolking telt, veroordeeld zijn door de eetgewoonten van die menselijke bevolking - ook van humanisten. En daar komt nog de schade bij die onze eetgewoonten veroorzaken voor medemensen in Derde Wereldlanden, die vaak verpauperen doordat hun grond veevoer moet opbrengen voor het rijke Westen.

Zelfs in artikelen over duurzame landbouw wordt aan het aspect 'dierenwelzijn' voorbijgegaan, het lijkt wel of het HV bang is dat woord te gebruiken. Het humanisme is toch een

levensbeschouwing met op z'n minst een idealistisch tintje. Hierin past niet de wereldwijd heersende menselijke arrogantie 'Alleen onze diersoort is belangrijk, alle andere soorten mogen we gebruiken, ook als dat gebruik ernstig lijden voor hen meebrengt.' Iedereen die min of meer geregeld uit de bio-industrie eet, onderschrijft dit principe en helpt het gruwelijke systeem in stand te houden. De verkoopcijfers wijzen uit dat verreweg de meeste Nederlanders door hun koopgedrag medeplichtig zijn aan het schrikbewind van de bio-industrie.

Ik heb het HV al eens hierover geschreven en kreeg als antwoord dat het HV geen politieke organisatie is - wat dierenbeschermingsorganisaties ook niet zijn - en geen actiegroep. Het HV toont zich wel voorstander van een zorgvuldiger omgaan met het milieu, wat in ons eigen belang is, maar het massale en barbaarse misbruik van andere diersoorten betekent het einde van onze beschaving. Om dit te laten doordringen hoeft men nog geen actiegroep te zijn. En men hoeft niet van dieren te houden om te weigeren aan het mishandelen ervan mee te doen.

A.L. Stoel-Margadant
Zwolle

Marian Verkerk

Spiegel

'Wat doe je?' vroeg mijn vrouw, toen ze me ongewoon lang zag treuzelen voor de spiegel. 'Niets', antwoordde ik, 'ik kijk hier, in mijn neus, in dit neusgat. Als ik erop druk, doet het een beetje zeer.' Mijn vrouw glimlachte en zei: 'Ik dacht dat je stond te kijken hoe scheef hij staat.' Ik draaide me om als een hond die op zijn staart is getrapt. 'Wat? Scheef? Mijn neus?' En mijn vrouw, op rustige toon: 'Jazeker, schat. Kijk maar eens goed: hij staat scheef, naar rechts!'

Met deze woorden begint Luigi Pirandello, Italiaans schrijver en Nobelprijs-winnaar van begin deze eeuw, het levensverhaal van Vitangelo Moscarda. Moscarda is een 28-jarige bankier die tot nu toe een zorgeloos leven kende: geld in overvloed, een gelukkig huwelijk en met vrienden omgeven. Met het ontdekken dat zijn neus scheef staat - iets wat hij nooit van zichzelf had gezien - raakt Moscarda in een volledige

identiteitscrisis. De iemand die hij zelf altijd had gedacht te zijn blijkt niet te bestaan. Hij is een 'niemand' geworden, dat wil zeggen, alleen maar de honderdduizend verschillende iemanden zoals anderen hem zien. Het thema dat Pirandello hier aansnijdt heeft iets fascinerends: ontdekken dat jouw 'iemand' eigenlijk 'niemand' is, want honderdduizend iemanden. Niet alleen heeft het iets fascinerends, het is ook zo herkenbaar. Sommigen humanisten hebben een uitgesproken en helder beeld van wat humanisme is. Net als Moscarda zijn neus weliswaar niet echt mooi, maar in ieder geval redelijk had gevonden, zoals trouwens zijn hele lichaam, vinden zij hun humanisme weliswaar niet echt mooi, maar in ieder geval redelijk. Trots verstaan zij zichzelf als humanist. Anderen - ook humanisten - gaan zich spiegelen. Zij trekken zich aan wat de ander over hen zegt en lopen de kans niemand of honderdduizend iemanden

te worden. Sommigen gaan daarin zelfs zo ver dat zij hun gelaat trachten te verbergen voor die spiegel en noemen zichzelf nog maar zelden humanist.

Het verhaal over Moscarda gaat echter verder. Niet zonder boosaardigheid gaat hij het beeld dat anderen van hem hebben stelselmatig afbreken. Deze wending in Moscarda's leven blijft uiteraard niet zonder gevolgen: zijn verhouding met vrouw en vrienden wordt bijzonder problematisch, hij neemt merkwaardige beslissingen als bankier. Kortom, hij wordt een raadsel voor zijn omgeving. Uiteindelijk her vindt Moscarda zichzelf. Hij heeft zijn oude 'ik' vernietigd en hij bouwt een eigen authentieke persoonlijkheid op door een daad van vrije wil: hij trekt al zijn geld terug uit de bank en bouwt een armenhuis waar hij zelf in gaat wonen. De afbraak van alle zekerheden biedt precies de mogelijkheid om de werkelijkheid op een vrije en creatieve manier vorm te geven. 'Want ik, ik sterf elk ogenblik, en word weer geboren, nieuw en zonder herinneringen: levend en compleet, niet langer in mezelf, maar in alle dingen buiten mezelf'. Het is dit motto dat ik aan een humanistische levenshouding zou willen toewensen. Een humanistische levenshouding die van openheid en creativiteit getuigt en een gerichtheid naar de buitenwereld kent.

(Bron: L. Pirandello, niemand en honderdduizend, Amsterdam: Rainbow Pocketboeken, 1992).

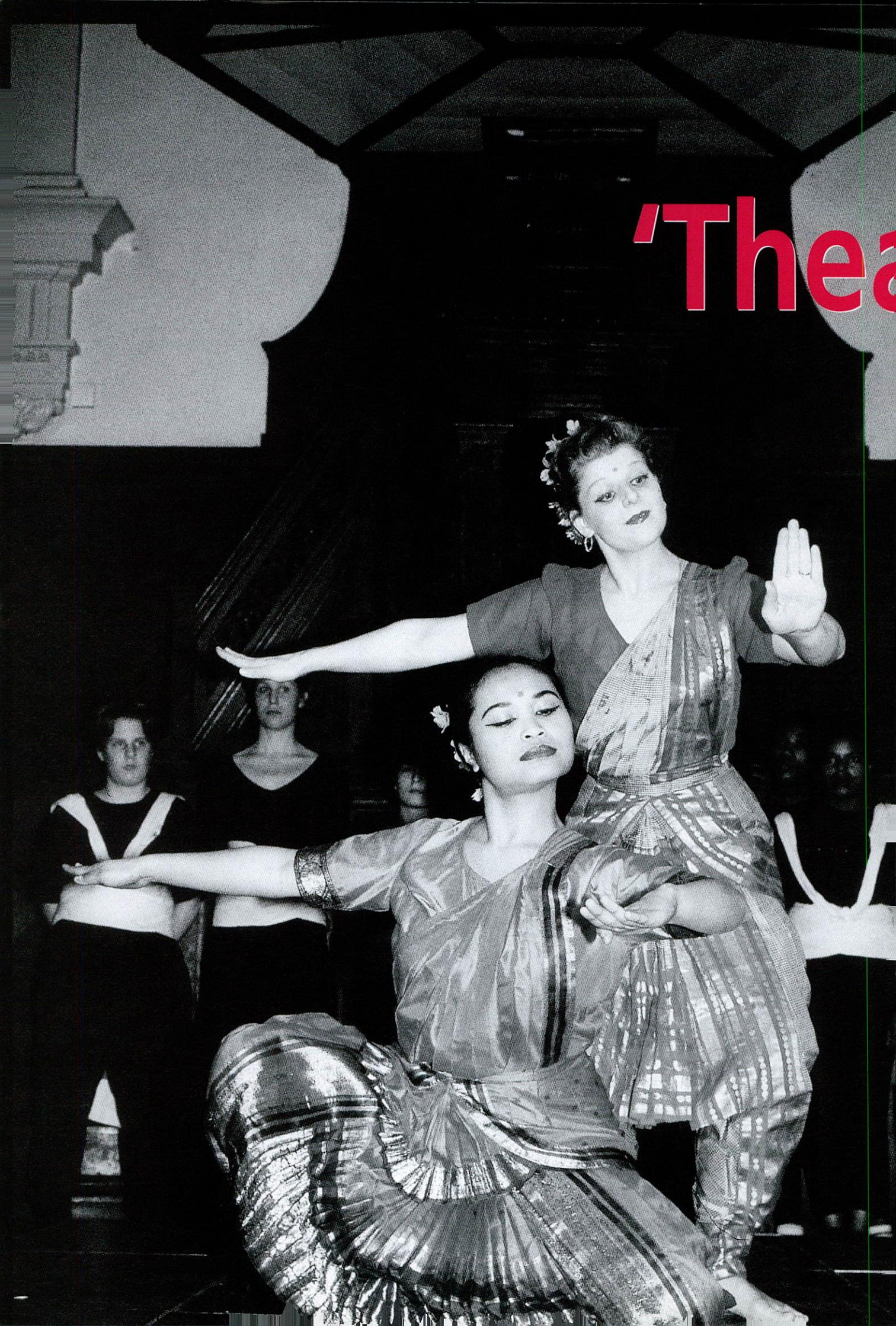
Marian Verkerk is voorzitter van het Humanistisch Verbond.

Abonnementsprijs Humanist

"Het leven wordt duurder". Dat geldt helaas ook voor een abonnement op de Humanist. Met name de gestegen papier- en portokosten maken deze maatregel noodzakelijk. Met ingang van 1 januari 1997 betaalt u voor negen nummers vijf gulden meer, namelijk f 47,50 per jaar. Wij hopen dat u begrip heeft voor dit besluit en dat u ondanks deze prijsstijging de Humanist met plezier blijft lezen.

'Thea

er is ketchup'

"Het grote publiek is te ver van taal als theatermiddel afgedwaald", vindt Cox Habbema. Habbema - actrice, voormalig directeur van de Amsterdamse Stadsschouwburg en inmiddels hoofd drama bij het televisieproductiebedrijf IDTV - hield vorig jaar december voor een publiek van tweehonderd mensen de dertiende Socrateslezing van het Humanistisch Verbond. Zij sprak daar over de functie en positie van het hedendaagse theater. "Laten we in het theater de rust zoeken die we elders niet meer kunnen vinden."

Leerstukken voor de toeschouwers: dat is wat het theater traditiegetrouw bood. Waarschuwingen tegen de menselijke hovaardij, of tegen het feit dat we denken zelf over ons lot te kunnen beschikken. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog stond het Nederlandse toneel in het teken van goed en kwaad. In de jaren zestig veranderde de functie van het theater. Habbema: "We kregen de Actie Tomaat. Jonge acteurs zaten op uw plek in het publiek en begonnen zich ook te vervelen. Ze gooiden tomaten naar boven en de acteurs braken in tranen uit. Begrijpelijk, als iemand uit de zaal roept: 'Lul, doe die baard eens af', terwijl je zelf denkt 'Ik ben Hendrik de Vierde'."

"Ja, het was erg in die tijd. Jonge mensen namen de macht over. Daardoor verbeterde het theater niet, maar het veranderde wel. We kregen heel andere vormen van toneel: we gingen zelfonderzoek doen, de psychologie kwam op. Van louter zelfonderzoek kwam het soms niet eens meer tot een opvoering."

Ook al ging theater steeds meer over

het zielenleven en over het theater zelf, toch had het publiek wel belangstelling voor die nieuwe vormen van theater: de kleine zalen in Nederland waar de vernieuwing van het toneel gestalte kreeg, trokken veel toeschouwers. Maar toen het moderne toneel doordrong in de grote zalen en bij de grote gezelschappen, kwamen de podia niet langer vol.

Lege zalen

Een werkgroep onder leiding van theaterfilosoof Jan Kassies boog zich over het probleem van de lege zalen en opperde dat het grote publiek vroeg om 'klassieke' opvoeringen. Om stukken van de grote meesters, niet teveel vervormd, gespeeld door topacteurs. Betekent dit nu dat het hedendaagse publiek in groten getale naar bijvoorbeeld Joseph in Dothan van Hans Croiset komt kijken? Habbema: "Nee, dat doet het niet. Tenminste niet meteen. Daarvoor is het grote publiek al te ver van de taal als theatermiddel afgedwaald. Je kunt zien dat ze zo'n stuk eigenlijk moeilijk vinden. Mensen komen wat zuchtend en steunend uit de voorstelling. Ze kunnen de vorm niet meer vinden in de gebeurtenissen op het toneel, en de gevoelens niet meer in de tekstmassa."

De lege zalen ontnamen de toeschou-

wers op den duur de motivatie om naar het theater te gaan. Het teleurgestelde en wantrouwend geworden publiek wierp zich liever op beproefde musicals: "lichtvoetig, zonder diepte, charmant, muzikaal, van gegarandeerde technische perfectie. En voorspelbaar, want het publiek heeft de cd al een tijdje in huis en kan de melodieën meezingen. Je weet wat je krijgt. Je weet waar je je vrienden en vooral je zakelijke partners mee naartoe neemt."

De gesubsidieerde gezelschappen verkeren ondertussen in een buitengewoon moeilijke positie. Ze moeten modern en vernieuwend toneel maken dat bovendien aanslaat bij het publiek. Ga er maar aanstaan! Habbema: "Ons subsidiesysteem speelt onduidelijkheid in de kaart. Kleine theatergezelschappen die een keer scoren, krijgen daarna nooit meer geld, zodat de naam weer verdwijnt en de acteurs bij een ander gezelschap weer opduiken. Daardoor weet u niet dat u ze al eens gezien heeft. U weet niet of u het wat vond, die keer."

Meer, meer, meer subsidie

Maar zolang de subsidiestroom blijft binnenkomen, hebben theatermakers geen direct belang bij veranderingen. Dus krijgen politici te maken met theatermakers die almaar meer, meer,

Multiculturele theatergroep De Nieuw Amsterdam (DNA) zet op verzoek van Habbema haar lezing luister bij

meer subsidie eisen. Dat maakt het voor politici steeds verleidelijker om dan maar niets te geven. Zeker nu ze zien dat de musicals zichzelf bedruipen. Habbema: "Mijn angst is, dat de politiek de gesubsidieerde kunsten van deze theatermakers niet met rust zal laten, maar steeds harder af zal rekenen op succes en bezoekersaantallen. Be-

FOTO: SPEER FOTOGRAFIE

zoekersaantallen kunnen helaas niet de maatstaf van theatermakers zijn. Theatermakers kunnen alleen maar maken wat zij zelf mooi vinden. Wij kunnen niet zeggen: 'Ik ga nu iets maken waar heel veel publiek voor komt'. Dat moeten we aan Joop van den Ende overlaten."

"Ik ben bang dat er een publieksjacht zal beginnen met inzet van alle middelen. Theaterondernemers verkopen nu al het product 'theater'. Daar is niet zoveel mis mee, ware het niet dat de directeuren van theateraccommodaties moeten concurreren met de vrije ondernemers van buiten. Joop van den Ende heeft daarvoor doorgeleerd, die weet hoe het moet. Gemeenten moeten niet gaan beconcurreren wat de vrije ondernemers doen, want dat kunnen ze niet."

De 'eeuwig afgeknepen' theaterdirecteuren van de gemeentelijke schouwburgen hebben volgens Habbema belang bij een voorstelling van gesubsidieerde gezelschappen, omdat die vaak zelf deels de theaterhuur betalen. De directeur kan bij de voorstelling gaan zitten en bidden dat de zaal vol komt. Is het theater leeg, dan heeft hij geen leuke avond, maar het is ook geen financiële ramp. Betaalt hij een kleine, vrije producent, dan loopt hij een groot

We schamen ons voor onze dromen

risico. Het eventuele verlies moet hij ergens in de loop van het jaar weer terug zien te verdienen. Zo stuurt de markt de kleine, vrije producenten naar samenwerking of naar de afgrond en de gesubsidieerde gezelschappen naar niet al te experimenteel, niet al te opvallend theater.

Babbelbox

Ondertussen speelt de 'alom tegenwoordige televisie' het theater ook parten. "Televisie vervangt het sociale contact, de familiebanden, de kinderopas. Televisie toont het geweld van de hedendaagse realiteit, stompzinnige babbelbox-talkshows en een overmaat aan menselijke lichamen. Welk geloof in de toekomst biedt de televisie." De vrolijkheid op televisie bestaat vaak uit het uitlechten van andere mensen. Ook veel hedendaags theater slaat een ironische of cynische toon aan. Habbema: "Hoe kan het ook anders als we zelf niet meer geloven in dromen. We dromen stiekem, thuis. En als ons naar onze dromen gevraagd wordt, dan schamen we ons ervoor."

"Mensen vervelen zich, ik weet niet waarom. Ze zoeken kicks om zich min-

der te vervelen. Haast, rennen, stress, druk, druk, druk. U kent het: je tijd gebruiken om geld te verdienen in plaats van geld te verdienen om tijd te verwerven - en van die tijd te genieten." In zo'n situatie is kunst belangrijk. Kunst móet zolang wij behoefte houden aan dingen buiten deze realiteit, aan dromen en aan een zinvol leven. Kunst is nodig als we een beetje willen weten hoe en waarvoor we willen leven.

Waar de televisie hyper-realiteit vertoont, biedt goed theater een droom. Habbema: "Theater is gelogen, het bestaat uit ketchup. Het bloed is vals, de tranen ook. Laten we in het theater de rust zoeken die we elders niet meer kunnen vinden. Een rust die op den duur nergens anders meer te vinden zal zijn dan in woorden en in de literatuur. Laten we voor de schoonheid kiezen in het theater. Laten we voor dromen kiezen - de werkelijkheid is al hard genoeg. Laten we voor de taal kiezen. Laten we hardop denken over een leefbare toekomst in deze geglobaliseerde wereld. Tenslotte, zoals Goethe zegt, is het slechtste theater toch beter dan de beste verveling."

Snoeien

Hans van den Bergh, theatercriticus en emeritus hoogleraar taal- en letterkunde aan de Open Universiteit in Heerlen, hield een co-referaat bij de lezing van Habbema. Hieronder een parafrase.

Het huidige toneel kent geen duidelijk onderscheid meer tussen gewone onzin en kwaliteit, vakmanschap, besef van traditie en eruditie. Ook de toneelkritiek weet dit onderscheid niet meer te maken: alles is eigenlijk wel leuk, ontwapenend, grappig, speels. Je hebt helemaal niet meer het gevoel dat je je best moet doen om toneel te begrijpen. Kunst is gemakkelijk geworden. Weg is het onderscheid tussen zingevende kunst en zinondergravende kunst, tussen hoge-school-acteren en een potje malligheid, tussen ontroering en bespottig. Wie bepaalde maatstaven wil hooghouden, wordt als reactionair belachelijk gemaakt.

Mensen in onze cultuur kunnen geen betekenissen meer aanwijzen. Er zijn geen grote verhalen meer, geen ideologieën die we kunnen uitdragen en aanhangen. Cultuuroverdracht is een zeer hachelijke zaak geworden. Ook intellectuelen volgen het liberale marktdenken, dat leidt tot het idee dat wat de meesten mooi vinden, ook wel mooi zal zijn. Als er massale voorkeur bestaat voor Goede Tijden Slechte Tijden, is GTST dus mooi en interessant.

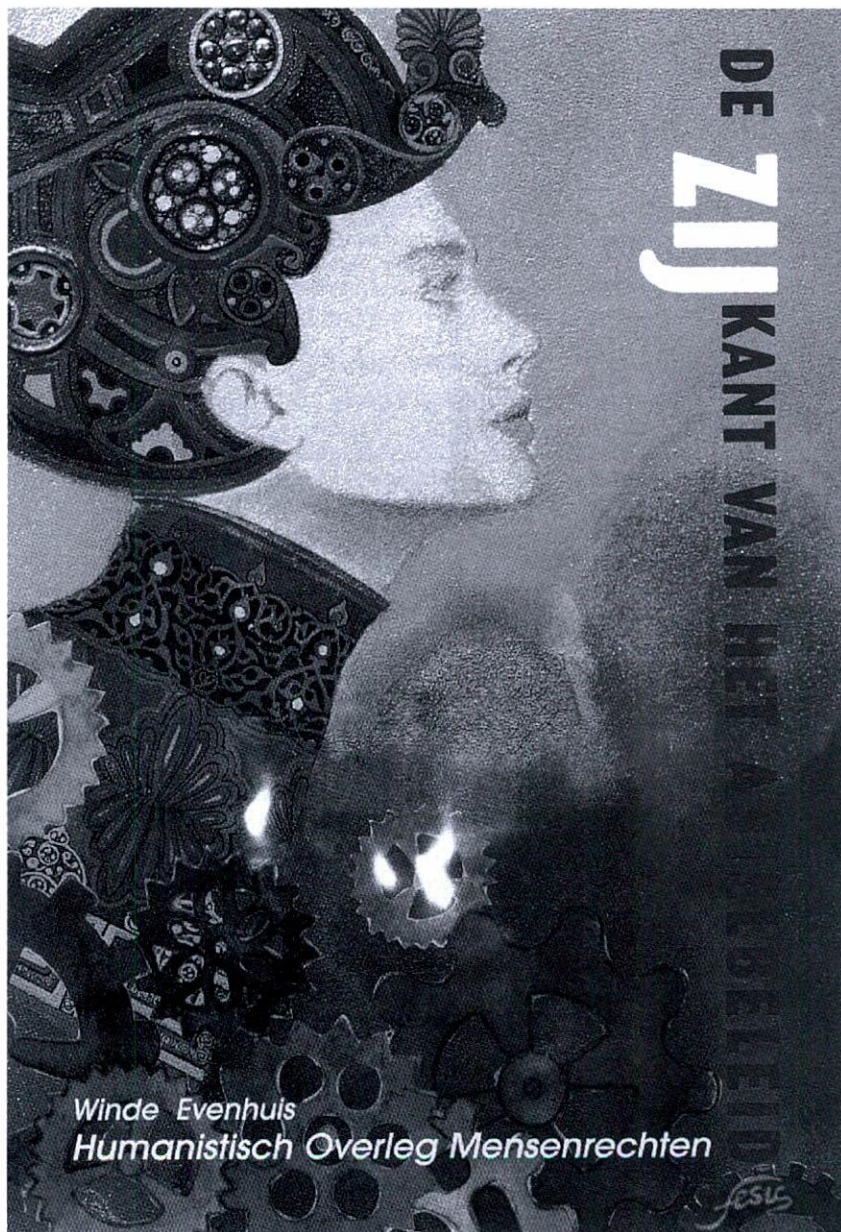
We zouden misschien moeten denivelleren. We zouden weer kwaliteit en vakmanschap moeten toejuichen. We zouden rotzooi moeten durven afwijzen. Ik zie ons als nijvere tuinlieden. Wie niet snoeit, krijgt geen mooie tuin. Wie geen waarden aanhangt en verdedigt, krijgt geen bloeiende cultuur.

HOM op gesprek bij staatssecretaris Schmitz

Nederland moet vrouwen die vanwege hun sekse worden vervolgd eerder een vluchtelingenstatus toekennen, vindt het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM). Het HOM pleit ervoor om vrouwen onafhankelijk te horen in asielprocedures en zou graag zien dat vrouwen een zelfstandige verblijfsvergunning krijgen.

Staatssecretaris E. Schmitz van Justitie heeft de actiegroep 'Vrouwen tegen Uitzetting' uitgenodigd om op 3 februari met haar over de problemen van vluchtelingenvrouwen van gedachten te wisselen. De staatssecretaris nodigde de vrouwen uit toen deze een petitie aan haar en het parlement aanboden. De actiegroep vroeg het HOM om bij dit gesprek aanwezig te zijn. Dit vroegen de vrouwen naar aanleiding van de HOM-publicatie 'De Zijkant van het asielbeleid'. Dit boek geeft inzicht in de problemen van vrouwelijke vluchtelingen en doet concrete aanbevelingen voor een vrouwvriendelijk asielbeleid. Schmitz heeft het boek inmiddels onder ogen gehad en liet per brief weten dat zij 'de aanbevolen ingrediënten voor een vrouwvriendelijk asielbeleid (...) zorgvuldig zal laten meewegen in mijn beleid terzake.'

'De Zijkant van het asielbeleid' is geschreven door Winde Evenhuis van het Humanistisch Overleg Mensenrechten, kost f 19,50 en is te verkrijgen in de boekhandel of bij Greber Uitgever & Distributeur. Informatie: telefoon 030-231 3194.

Rekenschap over de rijkdom van migranten

Het decembernummer 1996 van 'Rekenschap' is getiteld 'De rijkdom van migranten, 18 kunstenaars, 18 verhalen'. Gastredacteur Fons Elders, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek, benadert de wereld van de kunsten door interviews met achttien dichters, schrijvers en vormgevers. Door de dialoogvorm is er een vergelijkingsmogelijkheid tussen hun boeiende, zeer uiteenlopende ervaringen en leefwerelden. Het accent ligt op de wisselwerking tussen culturen en de waarde hiervan voor de persoonlijke bewustwording, het creati-

teits-proces en een humanistisch-plurale cultuur.

Dichters, schrijvers, kunstenaars en vormgevers zijn de mensen die aan hun samenleving de beelden leveren, waardoor de burgers zich bewust kunnen worden van hun verlangens, drijfveren en angsten. Zij zijn vaak ook het geweten van een samenleving, met name als deze zich dreigt te ontwikkelen in een totalitaire richting. Openheid, zelfexpressie en communicatie zijn bepalende kenmerken van de wereld van de kunsten, en ook van de humanistische traditie.

U kunt dit nummer van 'Rekenschap' bestellen door f17,50 over te maken op giro 582293 t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht, o.v.v. 'Rekenschap december 1996'. Een jaarabonnement (vier nummers) kost f55,- (voor niet-leden HV f60,-, studenten f50,-) en kan worden aangevraagd door te schrijven naar: Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (postzegel niet nodig). Belen kan ook: tel. 030-2392100 (André Hielkema).

Tocht vol contrasten

Wat bezielt een mens om de Elfstedentocht te rijden? Die vraag biologeerde journaliste Karin Anema (41) al jaren, want zij groeide in Friesland op en hoorde van jongs af aan de verhalen, mythen en heroïek die onlosmakelijk met deze barre tocht verbonden zijn. Dit jaar kreeg ze een antwoord op haar vraag. Toen de Elfstedenkoorts uitbrak, zette ze alles opzij om mee te kunnen doen. Een persoonlijke impressie van de tocht die ondanks de massaliteit toch heel individueel is. Niet alleen omdat de deelnemers vooral strijd leveren met zichzelf, maar ook omdat de Friezen iedere schaatser welgemeend steunen en aanmoedigen.

DOOR KARIN ANEMA

Waarom? Zo'n uitputtende tocht? Ik vroeg het me ook af - winter na winter voordat ik vier januari het antwoord kreeg. Mijn bezieling was niet het elfstedenkruisje. Wel was ik vreselijk nieuwsgierig waar ik mijn grenzen zou trekken. Voor het eerst in mijn leven zette ik alles opzij. Ik annuleerde een reisje met mijn gezin, dat zich daar redelijk snel bij neerlegde en me zelfs beloofde te komen aanmoedigen. Ook mijn werk moest wijken, ik zag geen agenda, fax of antwoordapparaat meer. Ik vertrok.

Zeer zenuwachtig. Zonder het zo fel begeerde startnummer. Maar de berichten over het harde optreden tegen zwart- en grijsrijders konden me niet tegenhouden. Wel was ik zó bang voor de frustratie om van het ijs gehaald te worden, dat ik me in de Frieslandhal met moeite kon bedwingen om een oranje band te stelen toen ik een onvermoede kans zag. Daarvoor ontbrak me toch net de moed. Ik kocht een zwachtel, verfde die oranje en tekende met viltstift het embleem. Daarmee voelde ik me gesterkt voor kritische ogen. Wat bewoog mij om op te stappen als een schichtige, zwartrijdende haas en vervolgens die 200 kilometer te rijden? Wat ging er in me om?

Zaterdagmorgen werd ik gewekt. Niet dat dat nodig was, want sinds nachten lag ik van alle opwindung wakker. Na de weersvoorspelling van windkracht 6,7 gehoord te hebben, wisselden mijn schaatsmaat en ik een veelbetekende blik: zó, een extra uitdaging. Op het industrieterrein, een honderd meter van de officiële start, zette hij me om 7.15 uur af - hij had wel een startnummer en vertrok naar de startkooi. We zouden ieder onze weg gaan en elkaar bij de finish wel weer ontmoeten.

In het donker liep ik naar de Zwettehaven. Ik schrok. Dranghekken. Politie om de zoveel meter. Daar zat ik, niet in de startkooi, maar in de leeuwenkooi. Ik verschool me in het riet, trok mijn schaatsen aan, schoot geluidloos langs de hekken, dook tussen twee politiemannen de donkere vaart op en mengde me tussen de toerrijders. Nat van het angstzweet, met te haastig ondergebonden schaatsen. Maar: ik reed!

In een lint van zwiigende schaatseren in het ochtendduister, geniet ik van iedere minuut dat het lichter wordt. Ik vlieg

met de wind in de rug over het ijs. Het feestelijke onthaal in de stadjes verrast me. Dat zo vroeg in de ochtend mensen bereid zijn de schaatseren moed in te spreken.

Het zijn de contrasten die me boeien: de zwiigende schaatseren tegenover de juichende massa. De Elfsteden-cracks tegenover schaatseren die met een plastic tasje en scheef op de schaatsen het Slotermeer overschaatsen. Gezien de vaart die ik maak, voel ik me een beetje bij de cracks horen. En ik denk aan de tip van mijn meer ervaren schaatsmaat: spaar je niet, maak zoveel mogelijk kilometers in het daglicht.

Na Stavoren tegen de wind in. Reed ik eerst nog mooi diep, nu komt het op tactiek en de korte, krachtige elfstedenslag aan. Traag haalt een groepje cracks mij in. De voorste roept: 'Famke! Kom maar bij ons schuilen.' Achter brede ruggen leer ik me de elfstedenslag aan. Met Bolsward (95 km) in zicht, ga ik uitkijken naar mijn gezin. Ik vind het belangrijker om ze te zien dan ik had gedacht. Bij hen tank ik een paar minuten bij en rijd op wolken verder naar Harlingen. Op naar Franeker. Ik zwalk van groepje naar groepje, rijd dan weer alleen, voel dat ik krachten verspil aan tacteloos rijden. Pak bekertjes lauw water en bouillon aan van mensen langs de kant, die het uit kinderbadjes en teilen scheppen. Zo lekker en zo aandoenlijk. Het publiek gaat steeds meer de kilometers meevoelen en ik heb het publiek steeds harder nodig. Ik raak achterop in een groepje. Jongens aan de kant roepen: 'Meiske! Rijd het gaatje dicht. Toe maar, zet hem op!' En ik doe het, haak weer aan.

Al geruime tijd kijk ik nauwelijks naar het landschap, het zijn de schaatseren en het publiek die me fascineren. Kleine gebaren - schaatseren die een mede-schaatser even laten inhalen of duwen om op krachten te komen - een enkel woord, een spandoek met de trotse woorden 'mijn pappa is boer en schaatser' zuig ik in me op. Er is zelfs een bord 'hup, Karin', maar dat is vast voor een andere Karin.

De tocht lijkt zo massaal, maar is zo individueel. Het is een strijd met jezelf. Met de wind. Met tactiek. Het publiek oogt ook massaal, maar is het evenmin. Kom je Sloten of Franeker binnenrijden, dan kom je min of meer individueel onder

de bruggen door, en word je - ik verbeeld het me niet - persoonlijk toegejuicht. Vrouwtje! Meiske! Doorgaan! Tranen schieten me in de ogen. Voor één keer in mijn leven voel ik me wereldkampioen. En iedereen - goede en minder goede schaatsers - wordt zo de steden binnengehaald. De schaatsers zelf zwijgen. Alleen bij de kluunplaatsen wissel je een enkel woord. 'Nu komt het ergste: 50 kilometer tegenwind naar Dokkum.' Of: 'Hoe laat ben jij gestart? Goed zo. Maar denk er aan: kruip achter een brede rug.' Een goed advies, maar het lukt me lang niet altijd. Ik ploeter te veel alleen. Mijn lichaam is heerlijk warm, ik heb geen moeie voeten, geen moeie rug. Wel maak ik me zorgen dat het me niet lukt te eten. Drink dus zoveel mogelijk, maar moet ook plassen. Ik begin te dippen. 'Mam!' hoor ik ineens de kinderen langs de kant. Ik duik de kant in. '145 km, mam! Je haalt het!' Na twee minuten bijbabbelen rijd ik verder. Hun schitterende ogen hebben me flink opgepept. Ik probeer de tocht in overzichtelijke happen in te delen. Maar ik raak al bij de simpelste rekensom de tel kwijt. Gelukkig doet het publiek het voor me: voor Barthlehiem hoor je steeds de kilometerstand.

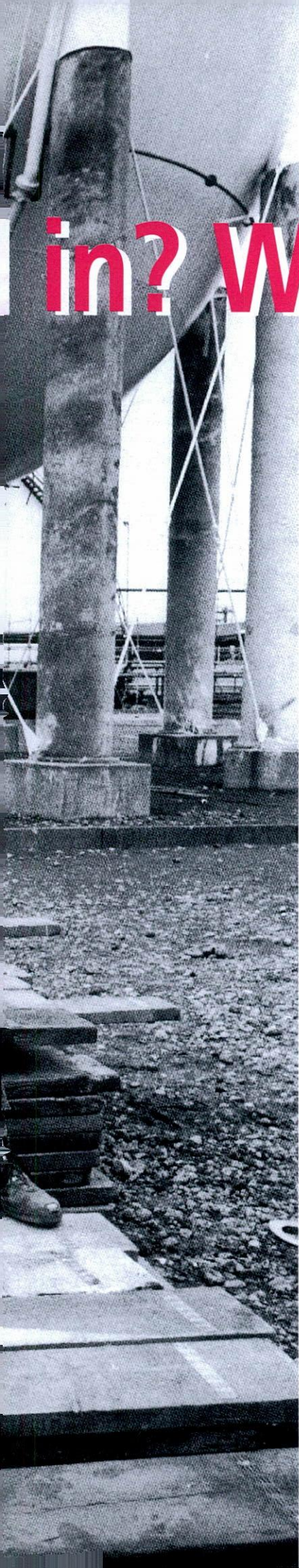
De duisternis is bijna compleet als ik om half zes in Barthlehiem ben. Ik ben moe, maar denk geen moment aan ophouden. Denk wel aan de waarderende woorden die ik vroeger van mijn vader over de Elfstedenrijders hoorde: 'Jongens, ze zijn op weg naar Dokkum. Tegen de wind! Kranig, hoor!' Op naar Dokkum. Het is stikdonker. Groepjes vallen uit elkaar. Ieder rijdt voor zich. Ik heb geen zin meer om op te letten waar ik me bij zou kunnen aansluiten. Ik meen mijn schaatsmaat in het donker te herkennen, maar vind het niet eens meer de moeite waard hem aan te roepen, terwijl ik hem vooraf bijna heb gesmeekt om samen de tocht te rijden - omdat ik dacht dat ik het nodig had me aan iemand op te trekken. Maar het is een pure strijd met mezelf geworden. Houvast vind ik bij mijn techniek. Ik denk dat ik Dokkum binnenrijd, maar het is een dorp eerder. Ik zet me over deze telerustelling heen, en 3 km voor Dokkum raak ik bijna in tranen van de verlichte draaiende molen, de aanzwellende muziek. De stad zuigt aan me. Ik ga toch weer harder en sla iedere slag met 'ik rijd hem uit, ik rijd hem uit.' Dokkum. Alles explodeert in licht en zichtbare en hoorbare

vrolijkheid. Voor het eerst kan het zwartrijden me niets meer schelen, doe niet meer net alsof ik langs de stempelpost ga om niet op te vallen. Midden op de vaart, in mijn eentje, zuig ik een druivensuikertje op om zo lang mogelijk te genieten van het feest. Tegelijkertijd maak ik de grote vergissing te denken: 'zo, Karin, je hebt het bijna gehad. Wind in de rug, laat je lekker naar Leeuwarden waaien'. Op het moment dat Dokkum achter me ligt, schrik ik. Na het verlichte Dokkum is de Dokkumer Ee stikdonker. Een tunnel. Ik zie niets meer. Geen oever, nauwelijks schaatsers, geen scheuren. Ik krijg een forse vaart. En maak een smak. Gestruikeld over een paaltje. Zeker net uit de route geraakt. Na nog twee vallen in scheuren, probeer ik houvast te vinden bij het spoor van andere schaatsers. Ik zuig nu voortdurend op mijn wangen - zo geconcentreerd ben ik aan het rijden. Tweede keer Barthlehiem. Ik word weer zekerder en droom een beetje weg bij vertrouwde herinneringen: hier schaatste ik zo vaak als kind. Nog een luttel aantal kilometers en dan is er de finish. Ik boor mijn blik in de duisternis. Met een noodvaart blijf ik steken in een sneeuwhoop. Val plat voorover. Bewusteloos.

Na de stilte is er het licht van de EHBO-post, bloed, gewonde mensen, het geluid. Het geluid van het eind. Met een lichte hersenschudding, scheve tanden, en door de schaafwonden een elfstedenkruisje in mijn gezicht, hoor ik het verhaal. Dat ik door mensen van het ijs ben gehaald, in hun huis ben gebracht, dat politie me naar de EHBO-post heeft gedragen. Ik hoor ze zeggen: 'Ze moet zich nog wel even afmelden.' Ik wijs op mijn nep-band en zeg dat het niet nodig is. Enkele kilometers van de finish verwijderd, in de verlichte EHBO-tent, beseffend dat het buiten pikdonker is, dat ik mijn schaatsen opnieuw zou moeten aantrekken, raak ik volledig ontnuchterd. Ik ben duizelig en besluit intuïtief: 'Het spel is uit.' Pas die nacht komt de diepe teleurstelling. Waarom ben ik niet geblesseerd en al doorgegaan? Ik laat me pas geruststellen door de opmerking van een arts: 'Gefeliciteerd met je tocht, en vooral met je beslissing om die laatste kilometers niet uit te rijden.' Mijn grens lag blijkbaar daar! Maar ondertussen hoop ik alweer op mijn tweede Elfsteden-tocht, zodat ik op zoek kan gaan naar nieuwe grenzen.

'Waar ben je goed

in? Wat heb je ons te bieden?'

Multicultureel management is 'in': elk zichzelf respecterend bedrijf heeft inmiddels wel een cursus of training kleurrijk personeelsbeleid achter de rug. Toch zijn veel ondernemers nog steeds bang voor conflicten als ze allochtonen aannemen. En ook op de werkvloer botert het niet altijd even goed tussen collega's van verschillende culturen. "Collega's moeten de confrontatie met elkaar aandurven. Alleen zó kun je tot een multiculturele organisatie komen."

DOOR LEONIE VAN DEN SCHOOR

Een bode van de gemeente Utrecht brengt de post rond. Telkens als hij op de kamer van een allochtone ambtenaar komt en er zijn geen witte collega's in de buurt, praat hij krom Nederlands met een zwaar Surinaams accent. Als de ambtenaar er iets van zegt, bagatelliseert hij haar opmerking met: 'Doe toch niet zo gevoelig, het is maar een grapje'.

Een allochtone uitzendkracht, die werkt op het secretariaat van een afdeling, is jarig. Het gebruik wil dat de chef de jarige personeelsleden feliciteert en een bloemetje geeft. De chef negeert de allochtone uitzendkracht echter volledig. Niet alleen tijdens haar verjaardag, maar gedurende de hele werkperiode doet de chef alsof ze niet bestaat. Alleen als hij vervelende klusjes heeft, weet hij de uitzendkracht te vinden.

Een Nederlandse vrouw krijgt de gelegenheid om een aantrekkelijke zakenreis te maken en grijpt die buitenkans met beide handen aan. Haar Arabische collega, met wie ze haar kamer deelt, vraagt: "Moet je dat niet eerst aan je vriend vragen?" "Nee, we laten elkaar vrij in dat soort dingen", antwoordt ze. Prompt vraagt de man: "Ga je vanavond mee naar de film?" De vrouw weigert, waarop haar collega kwaad de kamer uitbeent. Vijf minuten later komt hij terug: "Jij hebt mij afgewezen!" Pas na een maand was de situatie bespreekbaar.

Een paar voorbeelden van interculturele conflicten op de werkvloer. Wederzijdse vooroordelen, een verschil in werkhouding, misverstanden en puur discriminatoir gedrag zorgen voor wrijvingen en irritaties. Overal waar

FOTO: BERT HOUWELING/HH

autochtonen en allochtonen met elkaar samenwerken, komen deze problemen wel eens voor. In hoeverre de problemen werkelijk terug te voeren zijn op verschillende culturele achtergronden, is moeilijk te achterhalen. De onenigheid kan ook alles te maken hebben met de persoon zelf, ongeacht of dat nu een Ghanees, Turk, Fries of Amsterdammer is. Maar dat cultuurverschillen vaak ergernissen opleveren, staat buiten kijf.

Organisaties moeten leren met die culturele diversiteit om te gaan. Nederland krijgt immers steeds meer 'kleur'. Het bedrijfsleven zal wel migranten aan moeten nemen nu allochtonen een steeds groter deel uitmaken van het personeelsaanbod. Bedrijven beseffen ook wel dat ze maatschappelijke verantwoordelijkheid dragen: ze mogen migranten eigenlijk niet aan de kant laten staan. De overheid wakkert dit ethisch besef lichtjes aan, bijvoorbeeld via de WBEAA (de Wet Bevordering Evenredige Arbeidsdeelname Allochtonen), die bedrijven verplicht om hun allochtone werknemers te registreren. Maar ook uit commercieel oogpunt is het slim om allochtonen in dienst te nemen: allochtone werknemers trekken allochtone klanten.

Onbekend maakt onbemind

Zo kijkt Ila Kasem van organisatieadviesbureau Van de Bunt in Amsterdam er het liefst tegen aan: nuchter en praktisch. "Je moet er niet te veel poeha over maken. Een zakelijke aanpak is het beste. Ik wijs de bedrijven op het voordeel van een multiculturele organisatie. Door een allochtoon in dienst te nemen, kun je een nieuwe afzetmarkt aanboren."

Tien procent van de personeelsfunctionarissen van middelgrote en grote bedrijven zegt openlijk geen allochtonen te zullen aanstellen

Dat dit argument niet iedere personeelschef overtuigt, blijkt uit een onderzoek van de Rotterdamse Erasmus Universiteit. Zeker tien procent van de personeelsfunctionarissen van de middelgrote en grote bedrijven zegt openlijk geen allochtonen te zullen aanstellen. Nog eens vijftientig procent zegt bepaalde groepen allochtonen systematisch uit te sluiten. Onbekend maakt onbemind, zou je kunnen zeggen, want personeelschefs die al ervaring hebben met allochtonen zijn veel sneller bereid allochtonen in dienst te nemen.

Trainingen in intercultureel management helpen ondernemers en hun leidinggevende staf over de drempel. De cursisten krijgen tijdens de training te horen hoe ze allochtoon personeel kunnen werven ('via hun eigen kanalen'), selecteren ('kijk niet door een witte bril') en binnenhouden ('zorg ervoor dat ze kunnen doorstromen naar hogere functies'). Bedrijven krijgen het advies om op zijn minst drie allochtonen aan te nemen, want een allochtoon die in z'n eentje op een witte afdeling werkt, moet wel erg sterk in zijn schoenen staan. Natuurlijk ligt er in de kantine niet alleen varkensvlees, maar voor elk wat wils. Ook kan een bedrijf de multiculturele sfeer bevorderen door middagen rond bijvoorbeeld de ramadan te organiseren of een Turks feestje te plannen. Ila Kasem: "Het zijn

geen wondermiddelen, maar kleine speldeprikjes die het wederzijds begrip kunnen vergroten."

Brutaal

"Nederlanders zijn zo direct. Sommige gewoonten vind ik erg brutaal", zegt Dan Zhu. Drie jaar geleden kwam hij uit China naar Nederland. Binnen een half jaar had hij werk bij Muziekcentrum Vredenburg in Utrecht: jassen op hangen, koffie schenken, kaartjes knippen. Aanvankelijk verliep de samenwerking met z'n collega's niet altijd even soepel. Eén van zijn collega's had voortdurend kritiek op zijn werkwijze. De koffiekopjes moesten niet in rijen van drie, maar van twee op het buffet staan. Of de wijnglazen stonden te ver uit elkaar. Telkens slikte Dan Zhu het commentaar, zwijgend stapelde hij de kopjes opnieuw op. "Ik hield me in, dat hoort bij de Chinese cultuur." Totdat hij bij de zoveelste terechtwijzing in woede uitbarstte. "Mijn Nederlandse collega snapte niet waarom ik opeens zo kwaad werd."

Inmiddels is Dan Zhu wel gewend aan 'de Nederlandse manier van werken'. Op aandringen van zijn chef probeert hij zelf ook wat meer open en direct te zijn. "Als mijn baas me vroeger belde om in te vallen voor een zieke collega, zei ik altijd ja, ook al kon ik niet. Nu durf ik sneller nee te zeggen."

Dan Zhu heeft zijn snelle inburgering te danken aan zijn grote taalgevoeligheid, meent hij. In China was hij tolk/vertaler Chinees-Engels. "Hoe beter je Nederlands spreekt, hoe kleiner de kans op conflicten en hoe meer je geaccepteerd wordt."

Witte, snelle jongens

Maar zelfs als je accentloos Nederlands spreekt, word je soms vreemd aangekeken, weet Sibel Köklü (27). Tot haar elfde woonde ze in Turkije. Haar vader, die al een tijd in Nederland werkte, haalde in 1980 zijn gezin hier naartoe. Sibel groeide op met Nederlandse vriendjes en vriendinnetjes. Tijdens haar studie psychologie liep ze stage in een organisatie vol 'witte, snelle jongens'. "Opeens was ik een allochtoon, dat was een rare gewaarwording. De eerste vraag die ze me stelden was: 'Ben je wel assertief genoeg?' De tweede: 'Wat is je achtergrond? Turkse? Goh, dat had ik nooit gedacht, je

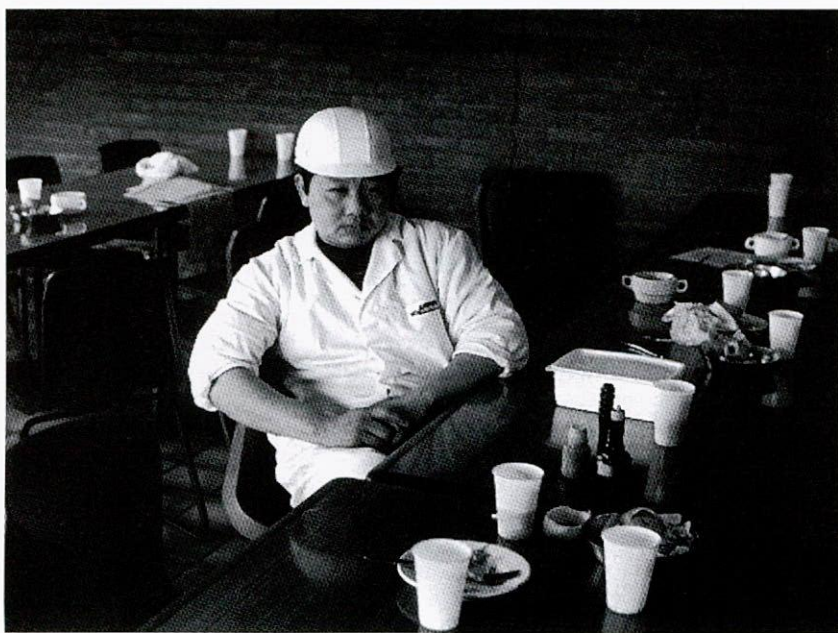

FOTO: PIET DEN BLANKEN/HH

AI!... ALWÉÉR TE LAAT!..
 ..DURF JIJ ER WAT VAN TE ZEGGEN..?

ABM

hebt geen accent'. Dat moet ik dan als compliment opvatten." Sibel Köklü kreeg het gevoel dat ze zich extra moest bewijzen en probeerde continu spitse opmerkingen te plaatsen. "Voor het eerst kreeg ik het gevoel: ik ben dan misschien Turkse, maar ik kàn het wel."

Inmiddels werkt ze als junior-adviseur bij een groot organisatie-adviesbureau in het midden van het land. Ook daar

bewezen hebben dat ze wat kunnen, zo'n opstapje nodig hebben. "Bedrijven denken vaak dat ze een groter risico lopen met allochtonen. Met zo'n werkgelegenheidsproject kunnen ze na een jaar tenminste weer van hen af." Sibel Köklü kan blijven. Niet om het lage percentage allochtonen binnen het organisatie-adviesbureau wat op te krikken, maar vanwege haar capaciteiten. "Ik sta ervoor en straal dat uit. Ik

Honger

Daar kan Badr Rouine (30) uit Tunesië over meepraten. Een vaste baan zit er voor hem niet in; al jaren knapt hij via uitzendbureaus produktiewerk op. Vaak ongezond en slecht betaald werk, zonder eetpauzes of beschermingsmaatregelen, dodelijk vermoeiend en saai. Kortom, de trieste 'Ik, Ali-verhalen'. Zo moest hij bij een vuilverwerkingsbedrijf het gestorte afval in een brandende oven vegen, zonder bescherming tegen de verbrandingsgasen. Tijdens een klus met isolatiemateriaal op een dak kreeg hij zoveel last van stof, dat hij na drie dagen z'n opgezwollen ogen niet meer kon sluiten. Nederlanders kwam hij op die plekken merkwaardigerwijs niet tegen, alleen buitenlanders. "De enige Nederlanders die ik zag, waren de chefs. Als ik iets zei over de slechte arbeidsomstandigheden, kreeg ik te horen: 'Ben je niet tevreden, ga dan terug naar Afrika. Wees blij dat je hier een baan hebt.'" Bij betere uitzendbaantjes kwam Badr Rouine opeens wel Nederlandse collega's tegen. Ze lachten hem vaak uit om zijn snelle manier van eten. 'Jij bent zeker naar Nederland gekomen omdat je honger had in Afrika?' Ook kreeg hij ronduit discriminerende opmerkingen naar zijn hoofd geslingerd. 'Wat doe je

'Nederlanders zijn zo direct. Sommige gewoonten vind ik erg brutaal'

was het in het begin even wennen. "Ze waren heel voorzichtig, ik zag hen denken 'mag ik haar Turkse noemen?' Een Turkse vrouw, dat ziet er op een bepaalde manier uit: een hoofddoek, lang haar, een beetje vrouwelijk, niet assertief, onderdrukt. Nou, dat is bij mij niet het geval."

Sibel Köklü is via een werkgelegenheidsproject voor migranten bij haar huidige werkgever terecht gekomen. Ze blijft het vreemd vinden dat hoog opgeleide allochtonen, die toch al lang

bied anderen niet de kans om aan me te twijfelen. Het zou erg kwalijk zijn als ik me onzeker zou gaan voelen omdat ik Turkse ben. Helaas gaan sommige allochtonen zich haast excuseren dat zij als allochtoon op die plek zitten. Als je je zo klein maakt, dan gaan mensen je ook klein behandelen. Bij hoger opgeleide allochtonen zal dat niet vaak voorkomen, maar ik hou mijn hart vast voor wat er in de fabrieken gebeurt."

hier eigenlijk? Je bent niks en zult ook nooit iets worden.' Badr Rouine reageert daar al lang niet meer op, hij kijkt die collega's slechts doordringend aan. "Daar worden ze kwaad van, ze gaan nog meer domme dingen zeggen. Ik hoop dat ze zichzelf dan ook dom voelen. Dan heb ik mijn doel bereikt." Hij neemt het ze overigens niet kwalijk, vindt hun opmerkingen geen discriminatie. "Discriminatie? Dat zit hogerop. Het begint bij de uitzendbureaus. Die sturen Nederlanders naar de goede en buitenlanders naar de slechte bedrijven. Dat vind ik veel erger."

Sibel Köklü: Als je je klein maakt, gaan mensen je ook klein behandelen.

Afgang

De gemeente Utrecht doet moeite om zijn personeelsbestand meer op kleur te krijgen. Van de ruim vierduizend ambtenaren zijn er 240 allochtoon. Dat is bijna zes procent. Het streven is dit naar tien procent te brengen: dat zou een redelijke afspiegeling van de Utrechtse bevolking zijn. Daartoe on-

derneemt de gemeente op allerlei fronten actie. Een non-discriminatie code voor ambtenaren, een positieve-actie-beleid bij het aannemen van personeel en cursussen intercultureel management hebben tot nu toe echter niet mogen baten. De instroom van allochtoon personeel bij de gemeente Utrecht stagnert zelfs. En ook op de werkvloer

kunnen de ambtenaren niet altijd even goed met elkaar opschieten. In oktober vorig jaar is een klachtencommissie benoemd en zijn 19 vertrouwenspersonen aangesteld die klachten over seksuele intimidatie en discriminatie behandelen.

"Veel allochtonen praten liever niet over problemen met Nederlandse collega's", weet Joyce Overdijk-Francis van de sector Personeel Organisatie en Informatie van de gemeente Utrecht. Het lijkt op onmacht als je jezelf niet kunt handhaven op de werkvloer. Allochtonen schamen zich er een beetje voor, zien het als een mislukking of afgang. Daarom verzwijgen ze vaak dat

in Delft. Annette Vermeulen is adjunct-locatiemanager op een van de kinderdagverblijven en heeft net een cursus intercultureel management achter de rug. Ze is enthousiast over wat ze er heeft opgestoken. "Een allochtone sollicitant moet je niet helemaal naar Nederlandse maatstaven beoordelen. Veel Chinezen bijvoorbeeld wachten twee seconden voor ze antwoord geven. Dat is hun spraakrime. Maar op ons kan dat al gauw sloom overkomen. Een Marokkaanse vrouw moet je nooit vragen naar haar hobbies of naar haar man. Dat is voor veel Marokkanen privé. En tijdens een sollicitatiegesprek kun je beter niet vragen 'Waar ben je

derlanders hebben weinig bagage over andere culturen. Maar ik moet ze wel corrigeren."

Via via kwam hij terecht bij het Centrum voor Beleid en Management van de Universiteit Utrecht. "Hier maakt het niet uit wat je herkomst is, er wordt gekeken naar je capaciteiten." Maar ook op de universiteit moest hij zich aanpassen. Shams Raza houdt niet van verjaardagen ('in Pakistan vieren we dat niet'), maar trakteert inmiddels op gebak in de kantine als hij jarig is. Ook gaat hij naar personeelsfeestjes en dergelijke. Zijn eigen normen en waarden kan hij echter niet zomaar weggooien. "Een echte Nederlander word ik nooit. In de trein of op straat merk ik dat Nederlanders naar me staren. Voor hen blijf ik altijd een *alien*."

'Ach, ik neem het ze niet kwalijk. Nederlanders hebben weinig bagage over andere culturen'

ze last hebben van discriminatie of racisme.

Niet alleen allochtonen, ook autochtonen hoeden zich ervoor kritiek te spuien over hun allochtone collega's, bang om voor racist uitgemaakt te worden. Over conflicten uit het verleden willen ze met een journalist nog wel praten, maar zodra het hun huidige werkkkring betreft, schrikken ze ervoor terug de vuile was buiten te hangen.

Kritiek staat zo zeurderig en onsolidair, zegt Marjolein. Sinds een klein jaar werkt Marjolein voor een migrantenorganisatie waar overwegend migranten in dienst zijn. Daar loopt ze tegen twee dingen aan: andere normen over respect en andere normen over man/vrouw-verhoudingen. "Als de voorzitter van het bestuur onverwacht langskomt, staat iedereen meteen op en wordt hij met overdreven veel respect behandeld. Mijn collega's begroeten hem, geven een hand, vragen hoe het gaat, maken een uitgebreid beleefdheidspraatje. Ik zeg vaak alleen maar 'hallo', denk al gauw 'ik heb nu even geen tijd'." Met haar mannelijke collega's probeert ze wat afstand te bewaren. Dat vindt ze moeilijk, want ze is graag maatjes met haar collega's. "Soms sla ik spontaan een arm om iemand heen. Dat kan eigenlijk niet. In feite gaat het om codes en beelden die je van elkaar hebt. Als je elkaars codes goed kunt lezen, dan kun je prima met elkaar omgaan."

Vijf seconden

"Taal is voor ons barrière nummer één", zegt Annette Vermeulen van de Stichting Octopus voor kinderopvang

goed in? Wat heb je ons te bieden?', want dan klappen veel allochtonen dicht. Dat is te direct. Het is natuurlijk onmogelijk om al die gewoonten tot in detail te kennen, maar je moet je wel bewust zijn van de verschillen."

Het is aan Annette Vermeulen om die open houding op de werkvloer uit te dragen. Want daar moeten de mensen tenslotte met elkaar samenwerken. Ze begrijpt de bezwaren van autochtone groepsleidsters: de werkdruk is al hoog en dan moeten ze ook nog een allochtone collega inwerken. "Als je alles drie keer moet uitleggen aan een allochtoon die slecht Nederlands spreekt, is dat een extra belasting. Toch moeten we meer allochtonen aannemen, daar ben ik van overtuigd."

Grens

Shams Raza (39) woont sinds 1979 in Nederland. In Pakistan studeerde hij psychologie, toen hij in Nederland aankwam was hij opeens een ongeschoolde arbeider. "Ik werd uitgelachen om mijn diploma, het stelde niks voor. Dat was een grote klap." Shams Raza begon als schoonmaker, werd barkeeper in een hotel en werkte vervolgens als magazijnmedewerker. Het ging altijd goed met Nederlandse collega's, hij lachte mee met grappen over buitenlanders en pareerde vragen van Nederlanders: 'Eten ze in Pakistan met hun handen? Ja, hoe doe jij het dan, met je voeten?' "Ik paste me aan. Tot een bepaalde grens. Als een mop over buitenlanders me te ver ging, dan nam ik de grappenmaker later apart om hem te vertellen dat het echt niet kon. Ach, ik neem het ze niet kwalijk. Ne-

'Aanpassen of oprotten' gold heel lang als stelregel voor migranten. Zeker ten tijde van de 'gastarbeiders' was het integratieproces puur eenrichtingsverkeer. "Zo werken wij hier, zo moet je het doen", kregen migranten te horen. Maar in een multiculturele organisatie moet het van twee kanten komen: niet alleen allochtonen, ook autochtonen moeten zich openstellen voor andere culturen. Bovendien gaat het niet alleen om multicultureel denken, maar vooral om multicultureel dóen: goede omgangsmannen, duidelijk zijn, elkaar met respect behandelen. "We verwachten incasseringsvermogen en tolerantie van allochtone en autochtone werknemers", zegt Joyce Overdijk-Francis van de gemeente Utrecht: "Dat leren we pas als we de confrontatie met elkaar aangaan. Alleen zo kun je tot een multiculturele organisatie komen. *That's a hell of a job.*"

(Omwille van de privacy zijn enkele namen niet genoemd of gefingeerd)

Met dank aan Mohamed Sini van het Multicultureel Instituut Utrecht en Ann Cairo van het Gemeentelijk Allochtonen Overleg in Utrecht.

HV • NIEUWS

VAN HET HOOFDBESTUUR

Het komend jaar zullen steeds andere HB-leden deze rubriek vullen, afhankelijk van het onderwerp. Deze keer een bericht van de penningmeester.

Verhuizen

Per 1 april aanstaande zal ons landelijk bureau verhuizen naar Amsterdam, Sarphatikade 13/14. Dit pand ligt direkt achter het pand van Humanitas aan de Sarphatistraat. Hiermee is de voorwaarde geschapen voor de inrichting van een gemeenschappelijk facilitair bedrijf, wat dan ook nu wordt opgetuigd. Hiermee is een belangrijke stap gezet om te komen tot nauwere samenwerking!

De Sarphatikade is heel goed bereikbaar met openbaar vervoer. Deze huisvesting is kwalitatief beter dan de huidige in Utrecht en door een betere afstemming van beschikbare en benodigde vierkante meters is ook de exploitatie een stuk gunstiger.

De facilitaire samenwerking omvat de financiële administratie, de leden- en contributieadministratie, de salarisadministratie, de postbehandling, archief, telefoon en receptie, repro, keuken, bibliotheek, huismeester, automatisering en juridisch advies. De leiding komt in handen van Paul Biersteker, die nu verantwoordelijk is voor dit soort zaken bij Humanitas. De directeuren van HV en Humanitas vormen samen de directie van deze afdeling.

Het HB is zeer verheugd dat de samenwerking met Humanitas zo concreet vorm begint te krijgen.

Jan Stringer

Vluchtelingenwerk

Op zondag 16 februari organiseren het HV Hoogveen en het Nivon een bij-

eenkomst over vluchtelingenwerk. Mevrouw Sarah M., afkomstig uit het Midden-Oosten, vertelt over het leven in haar vaderland en over haar ervaringen als vluchteling in Nederland. Plaats: Hunehuis, Hunebedweg 1, Darp. Aanvang: 13.15 uur. Meer informatie: 0528-251592.

Arbeid, verantwoordelijkheid en automatisering

Op dinsdag 18 februari verzorgt Henk Visser een lezing met als trefwoorden: kwaliteit van arbeid, ethiek en veiligheid, aandacht voor privacy. Henk Visser is Socrates-hoogleraar en geeft aan de Rijksuniversiteit Limburg onderwijs over de gevolgen van de computer-revolutie. Plaats: Nivonhuis, Voorhelmstraat 3, Haarlem. Aanvang: 20.00 uur. Meer informatie: 023-5282952 (Gert-Jan Binkhorst).

Introductiecursus Humanisme in Maastricht

Frits van der Kolk, humanistisch raadsman in het Academisch Ziekenhuis Maastricht leidt op de Volksuniversiteit de cursus humanisme. Data: de dinsdagen van 18 februari tot en met 25 maart. Kosten: f 125,-, informatie en aanmelding 043-3624810.

Democratie op de tocht

Op zondag 23 februari verzorgt Hans Vertegaal, politoloog en stafmedewerker bij het NIVON, een lezing over democratie. Nederland behoort tot de landen met een lange democratische traditie. Toch is er veel onvrede over de invulling die hieraan op dit moment gegeven wordt. Heeft de overheid een taak in het formu-

leren van een publieke moraal, nu de kerken daarin hun rol verloren hebben? Plaats: Dienstencentrum 'Schapenkamp', Hilversum. Aanvang: 10.30 uur, zaal open 10.00 uur. Informatie: 035-6245801 (Ties Grijpstra).

Parapsychologie

Op zondag 23 februari wordt een lezing georganiseerd over 'parapsychologie' door mevrouw Van der Zanden. Plaats: Het Centrum aan de Kalksteeg 16, Arnhem. Aanvang: 14.00 uur. Meer informatie: Wip de Jong, 026-3649378.

Blijf van m'n lijf

Op zondag 23 februari is er een inleiding en discussie over het werk van 'Blijf van mijn lijf' in het Erasmus-hiem, Trosdravik 2 in Leeuwarden. Aanvang: 10.00 uur. Meer informatie: 058-2126162.

Angst voor drugs

Op donderdag 27 februari is er in Alkmaar een forum-discussie getiteld 'de angst voor drugs'. Onderwerpen: Wat zijn drugs, verslavende werking, psychische/sociale problemen, angst voor de gevolgen voor jongeren en de rol van de overheid. Het panel bestaat uit prominente werknemers binnen het drugshulpverleningscircuit. Plaats: Restaurant 'Koekenbier' voorheen 'Kennemer Prins', Alkmaar. Aanvang: 20.00 uur, zaal open 19.30

uur. Toegang f 5,- incl. koffie: over te maken op giro-nr. 617989 t.n.v. HV, Bergerweg 15, Alkmaar of te voldoen aan de zaal. Meer informatie: 072-5124108 (Emmy Kuiper).

Politiek

Op zondag 2 maart houdt Marianne Stas, lid van de gemeenteraad van Eindhoven, een inleiding over 'het bestuur van een stadsregio'. Plaats: Wijkgebouw 'De Ronde', Tongelresestraat 146, Eindhoven. Aanvang: 11.00 uur. Meer informatie: Leo Hoogveen, 040-2831566.

Vrouwenhulp met man en macht

Op maandag 3 maart houdt Prof. dr. Annemarie Richters een lezing over vrouwenhulpverlening en gezondheidszorg. Zij is arts-antropoloog, socioloog, filosoof en bijzonder hoogleraar Vrouwenhulpverlening bij de Rijksuniversiteit Leiden. Is de medisch-maatschappelijke ontwikkeling van dit moment in strijd met de pas verworven mondigheid van de vrouw? Plaats: Oude Vest 133, Leiden. Aanvang: 20.00 uur. Toegang: vrij. Meer informatie: 071-5171720 (Mieke Priemus-Noach) of 071-5217587 (Maria van Bergen).

Ecologisch wonen

Op zondag 6 maart is er een inleiding en discussie over

Door een misverstand in de communicatie is in het winternummer onder het artikel 'Taboe op rouwen kan generaties lang doorwerken' per abuis komen te staan dat familietherapeute Else-Marie van den Eerenbeemt geen mensen meer in therapie neemt. Dit is niet het geval. Wat er wel had moeten staan was dat zij naast haar therapeutische praktijk ook werkzaam is als stafdocent aan de opleiding Jeugd-, Gezin- en Pleegzorg aan de Hogeschool van Amsterdam.

De redactie

Ecologisch wonen. Plaats: Humanistisch Centrum Groningen, W.A. Scholtenstraat 2. Aanvang: 10.30 uur. Meer informatie: 050-3128750 (maandag t/m vrijdag 10.30-13.00 uur).

Vrouwen- en mannendag

Op 8 maart presenteert de werkgroep Humanisme-Feminisme haar rapport, waarin het grote verschil in tijdsbesteding van vrouwen en mannen als thema is uitgewerkt. Genoemd verschil heeft alles te maken met machtsongelijkheid tussen de seksen en tussen groepen onderling. Ons mensbeeld wordt mede gevormd door normatief geladen ideeën over tijdsbesteding van individuen. De ongelijke tijdsbesteding raakt ook aan andere actuele discussies, zoals de 24-uurs-economie en de herziening van de verzorgingsstaat. De werkgroep wil de discussie plaats laten vinden binnen het gehele HV. Naast aanbieding van het rapport aan het hoofd-

bestuur omvat het programma een toelichting door Ulla Jansz, de reactie hierop van Marian Verkerk, een voorstelling van Inspiring Theater 't Wicht en het praten in discussiegroepen. Plaats: CSB-gebouw, Kromme Nieuwegracht 39, Utrecht. Programma en routebeschrijving worden toegestuurd na overmaking van f 25,- (met lunch + f 6,50) op giro 197930 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht o.v.v. 'Vrouwen- en mannendag 1997'. Mensen met een minimum inkomen kunnen volstaan met f 10,-. Meer informatie: Dini Boer, tel. 030-2392129.

Humanisme en literatuur

Op zondag 9 maart houdt Hilde van Vlaanderen, voorzitter van de afdeling Nijmegen, een lezing over humanisme en literatuur. Aanvang 14.00 uur, de Schakel, Archimedesstraat 9, Nijmegen. Info: 024-3442764.

Jaap van Praag centraal

Op zaterdag 1 maart 1997 organiseren het Humanistisch Studiecencentrum en het Humanistisch Archief en Documentatiecentrum de studiedag 'J.P. van Praag, vader van het moderne Nederlandse humanisme' - verleden, heden en toekomst van het moderne Nederlandse humanisme -

Dit ter gelegenheid van de presentatie van een boek met dezelfde titel over de betekenis van Jaap van Praag voor de humanistische beweging. Men biedt u een gevarieerd programma, waaraan o.a. Fons Elders, Peter Derkx, Bert Gasenbeek, Jan Hein Mooren, Rob Tielman, Paul Cliteur en Marian Verkerk meewerken. De bijeenkomst duurt van 10.15 tot 17.00 uur en vindt plaats in de Universiteit voor Humanistiek, Drift 6 (grote zaal) in Utrecht. De toegangsprijs bedraagt f 30,- p.p. incl. koffie en lunch, f 25,- voor donateurs HADC, studenten UvH en HVO (o.v.v. collegekaartnummer). Aanmelding geschiedt door overmaking van het verschuldigde bedrag op giro-nummer 550334 t.n.v. Humanistisch Studiecencentrum Nederland, Postbus 797, 3500 AT Utrecht. Meer informatie: Hans Hammelburg (HSN), tel. 030-2390189.

ALV 1997 op 8 november

De eerstvolgende Algemene Leden Vergadering zal plaatsvinden op 8 november 1997. Nadere informatie vindt u te zijner tijd in de 'Humanist'.

Winnaar zeefdruk van Corneille

Mevrouw R. uit Utrecht nam onlangs de zeefdruk

'Evation' (1995) van Corneille in ontvangst. Ze was winnaar van de prijsvraag uit de jubileumkrant van Humanitas en Humanistisch Verbond. In totaal hebben 1.000 lezers van de krant de (informatie)bon ingestuurd, waarvan de helft in aanmerking wilde komen voor de zeefdruk. De goede oplossing: 'De roeping van de mens is mens te zijn'.

Contributie Humanistisch Verbond

De Algemene Ledenvergadering van het Humanistisch Verbond heeft op 30 november 1996 ingestemd met een contributieverhoging. Met ingang van 1 januari 1997 is de minimum-contributie vastgesteld op f 95,- per jaar. Aan leden met een minimum-inkomen vragen we een bijdrage van f 55,-. Jongeren tot en met 27 jaar betalen f 40,- per jaar. Ook een abonnement op de Humanist is duurder geworden: f 47,50.

Begin december hebben alle leden de jaarlijkse contributiebrief met acceptgirokaart ontvangen. Op de acceptgirokaart stond een storende fout. Op de smalle linkerstrook, bedoeld voor uw eigen administratie, stond abusievelijk een bedrag ingevuld. Wij zijn van mening dat u als lid zelf de minimale hoogte van de contributie bepaalt. Dit vakje had dus blanco moeten zijn. Onze oprechte excuses voor deze fout.

Mocht u geen contributiebrief hebben ontvangen of vragen hebben over de contributie, belt u dan het HV 030-239 21 00 of 030-239 21 92 (publieksvoorlichting). Bestuur Humanistisch Verbond

Op 26 december 1996 overleed Govert Stellinga, geboren 17 maart 1913 en oud-hoofdbestuurslid. Zijn oud-collega, H. Bongers, kent hem nog uit de beginperiode van het Humanistisch Verbond.

In memoriam: Govert Stellinga

Wat zou de reden kunnen zijn, dat zoveel werkers van het eerste uur van het H.V. neerlandici waren? Waren zij humanisten en gingen zij daarom nederlands studeren of gingen zij nederlands studeren en daardoor werden zij humanisten? Ik heb geen flauw idee, maar ik weet wel dat het geen toeval kan zijn, dat Van Praag, Brandt Corstius, Stuijveling, Huygens uit Den Haag en Huygens uit Rotterdam, Bongers en Stellinga van het begin af aan voor het H.V. gewerkt hebben. En nu is een van die eersten, Stellinga, de anderen in de dood gevolgd. Ik denk dat ik de enige ben die nog leeft.

Govert Stellinga was kort lid van het hoofdbestuur, maar het werken aan zijn dissertatie over de geijkte middeleeuwse toneelstukken en zijn baan als leraar hielden hem al gauw in Groningen.

Hij was een bescheiden mens, een overtuigde humanist en de betrouwbaarheid straalde van hem af.

H. Bongers

De tweede Algemene Ledenvergadering

Zestienduizend helden

DOOR ROY GEURS

Achteraf zou je je kunnen afvragen of de manier waarop de jury van de 'Bemoei je d'r mee'-prijs de winnaar heeft gekozen wel humanistisch was. Volgens de voorzitter van de jury, staatssecretaris Kohnstamm, ging dat als volgt. De jury stelde objectieve criteria vast aan de hand waarvan de inzendingen werden beoordeeld en maakte een begin met een discussie over de volgorde van de kandidaten. Doch, in het gesprek dat zich daarop tussen de juryleden ontspon, kwamen eigenlijk als vanzelf drie winnaars bovendien. Het profiel van de grootste bemoeial van Nederland laat zich blijkbaar niet gemakkelijk in objectieve maatstaven vangen. Er dringt zich een parallel op met de Elfstedentocht: zestienduizend helden, maar slechts enkelen kunnen de eersten zijn.

Halverwege de beraadslagingen zette de rector van de Universiteit voor Humanistiek, Henk Manschot, het humanisme in een historisch perspectief. Iedereen weet dat het humanistische gedachtengoed veel ouder is dan de eeuw dat er georganiseerd humanisme in Nederland bestaat. Er zijn sporen terug te vinden in de oudheid en de Renaissance en daarvan kunnen moderne humanisten nog veel leren. Zo kozen humanisten in de Renaissance voor zelfspot als levensbeschouwelijke grondslag, omdat zij zich realiseerden dat er geen absolute waarheid bestaat over ethische en esthetische kwesties. Er zijn slechts visies, die niet al te serieus moeten worden genomen. Het verabsoluteren van opvattingen heeft zich in de geschiedenis een bron van onderdrukking en bloedvergieten betoond.

Spannender

Met de lezing van Henk Manschot en de uitreiking van de 'Bemoei je d'r mee'-prijs zette de Algemene Ledenvergadering twee belangrijke bakens uit voor het beleid van de komende jaren: voortbouwend op een rijke historie en met oog voor de maatschappelijke relevantie van humanistische waarden werken aan een inspirerende toekomst. De Algemene Ledenvergadering koos daar aan het einde van de dag een gezicht bij: dat van Marian Verkerk, de eerste vrouwelijk voorzitter van het Humanistisch Verbond. Deze voorvechtster van humanisme als levenshouding wil het HV graag wat spannender en levendiger maken.

Tijdens de vergadering bleek dat het Humanistisch Verbond zich langzaam maar zeker uit een diep dal aan het werken is. In 1995 zijn er veel onaangename dingen gebeurd, zoals het wegvallen van subsidie van VWS, waardoor het personeelsbestand met een niet gering percentage moest worden ingekrompen. Dit tegen de achtergrond van een slecht gestarte discussie over impliciet en expliciet humanisme die de vereniging in twee kampen dreigde te delen. Het Humanistisch Verbond heeft daardoor aan slagkracht ingeboet, met als gevolg dat zijn maatschappelijke positie afkalft en ledenwinst uitblijft. De kentering kwam met de succesvolle jubileumviering in 1996.

Valse tegenstelling

Besloten is een punt te zetten achter de discussie over impliciet en expliciet humanisme. Zelf spreek ik het liefste van uitgesproken en vanzelfsprekend humanisme. Dit maakt duidelijk dat de discussie een valse tegenstelling oproept. Immers, niets is vanzelfsprekend als het niet ooit is uitgesproken en wat is de waarde van uitgesproken zaken die nooit iets vanzelfsprekends krijgen? Zo is er geen impliciet humanisme zonder expliciete uitgangspunten, en stellen expliciete uitgangspunten niets voor als er geen impliciet humanistische daden uit volgen.

Tussen uitgangspunt en concreet standpunt ontbreekt echter een uitwerking op hoofdlijnen. Die uitwerking zal gestalte krijgen in het Humanistisch Perspectief. Zo ontstaan drie trappen: de basis wordt gevormd door de beginselverklaring, de beginselverklaring wordt vertaald in een visie, neergelegd in een Humanistisch Perspectief, en die visie krijgt vervolgens een praktische uitwerking in concrete acties en uitspraken. Daarbij concentreert het Humanistisch Verbond zich bij voorkeur op een aantal onderwerpen, die de Algemene Ledenvergadering vastlegt in een jaarplan. Binnen afdelingen, in landelijke werkgroepen en op het bureau worden die onderwerpen uitgediept.

Een commissie van (onder anderen) ervaren afdelingsbestuurders zal voorstellen doen voor het verbeteren van de organisatorische basis van het Humanistisch Verbond. Afdelingen gaan een grotere rol spelen in het vertalen van het landelijk vastgestelde beleid naar de plaatselijke situatie. Natuurlijk beschikken niet alle afdelingen over voldoende draagkracht en organisatorisch ver-

Juryvoorzitter Jacob Kohnstamm en televisie-presentator Guilly Koster na afloop van de uitreiking van de 'Bemoei-je-d'r-mee' prijs

FOTO: CHRIS PENNARTS

mogen om deze rol goed te kunnen vervullen. Het landelijk bureau ondersteunt dan ook de afdelingen op meerdere terreinen. Hoe dat in de toekomst vorm krijgt, staat op de agenda van de Algemene Ledenvergadering in 1997. Dan presenteert de commissie haar aanbevelingen over de rol van de afdelingen.

Een stelsel van bezuinigingen en inkomstenverhoging moet de financiële basis van het Humanistisch Verbond gezond maken. Bezuinigd zal er met name worden op de kosten voor personeel en huisvesting, te realiseren door gezamenlijk met Humanitas één facilitaire afdeling op te zetten. Daarnaast zal het HV in de toekomst meer werken met kostendeckende projectsubsidies. Om het Humanistisch Verbond minder afhankelijk te maken van externe financiers is besloten de minimum contributie met een tientje te verhogen. Naar het zich laat aanzien zal het Humanistisch Verbond in 1998 uit de rode cijfers zijn en kan een begin worden gemaakt met het herstel van het kapitaal van het Steunfonds Praktisch Humanisme, waarop de afgelopen jaren sterk is ingeteerd. Deze voornemens zijn verwoord in een pragmatisch beleidsplan en een sobere begroting.

Ik bewaar goede herinneringen aan de tweede Algemene Ledenvergadering van het Humanistisch Verbond. Dat is natuurlijk te danken aan de aanwezige leden - en niet in de laatste plaats aan Gert Jan Binkhorst, de voorzitter van de vergadering, die de aanwezigen met losse hand door de agenda leidde. Wederom dringt er zich een parallel op met de Elfstedentocht: zestienduizend helden, maar één was die dag wel heel bijzonder.

Roy Geurs is algemeen secretaris van het HV

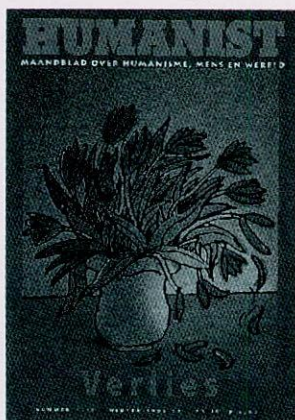
Elders in dit nummer een reportage over de prijswinnaars van de 'Bemoei-je-d'r-mee'-wedstrijd.

'Verlies' verloren?

Veel mensen bestellen nog steeds extra nummers van het speciale winternummer over 'Verlies'. Bijvoorbeeld omdat ze hun exemplaar hebben weggegeven aan vriend, vriendin, familie, buur of kennis.

U kunt nog exemplaren bestellen! Maak per exemplaar f 8,95 over op giro 58 van het Humanistisch Verbond in Utrecht onder vermelding van 'Verlies 9702HUM'.

Als u meerdere exemplaren wilt bestellen, gireer dan het gewenste aantal maal f 8,95 en vermeld hoeveel exemplaren u wenst. Bij meer dan 10 exemplaren geven we korting. Telefoon: 030 - 2392107 (redactiesecretariaat).

Regiobijeenkomsten over Humanistisch Perspectief

De visie van het HV op diverse onderwerpen is sinds 1988 vastgelegd in het Humanistisch Perspectief. Dit Humanistisch Perspectief biedt de algemene inhoudelijke lange-termijndoelen die het HV zich stelt en is thematisch samengesteld. Aangezien dit Perspectief bijna 10 jaar oud is zal het worden geactualiseerd. Om de leden over de nieuw vast te leggen visie te consulteren, organiseert het hoofdbestuur in het voor- en najaar een aantal regiobijeenkomsten.

De eerste regiobijeenkomsten, die voor maart staan gepland, hebben tot doel om de hoofdthema's te bepalen die aan de orde zullen komen. Bij de tweede serie regiobijeenkomsten (september) zal inhoudelijk op de vastgestelde thema's worden ingegaan.

Het hoofdbestuur roept alle leden op deel te nemen aan de discussie hierover. Dat kan bijvoorbeeld door binnen de afdelingen discussiebijeenkomsten te organiseren en de uitkomsten daarvan in te brengen in de regiobijeenkomsten. Ook kunnen schriftelijk voorstellen worden gedaan aan het hoofdbestuur.

Eerste serie regiobijeenkomsten: 4 maart (Amsterdam, Ibishotel); 6 maart (Zwolle, Hotel Wientjes); 12 maart (Den Bosch, Golden Tulip Hotel Central). De bijeenkomsten beginnen om 19.30 uur en zijn goed bereikbaar met het openbaar vervoer. U kunt zich opgeven bij Dini Boer, Humanistisch Verbond, postbus 114, 3500 AC Utrecht, 030-2392129. U ontvangt dan achtergrondinformatie over het Humanistisch Perspectief, een routebeschrijving en de agenda voor de avond.

De tweede serie is op 10 september (Amsterdam), 11 september (Zwolle) en 16 september (Den Bosch).

Van Praags 'Grondslagen' weer te koop

Enige tijd geleden heeft het HV het initiatief genomen om het uitverkochte boek 'Grondslagen van het humanisme' van Jaap van Praag, mede-oprichter van het Humanistisch Verbond, opnieuw op de markt te brengen. Uitgeverij Boom bleek bereid een vierde druk uit te geven van dit fundament van het moderne humanisme.

Van Praag (1911-1981) beschrijft de humanistische leef- en denkwereld en de motieven van de mensen die vlak na de Tweede Wereldoorlog het humanisme in een georganiseerd verband gestalte gaven. Het boek kost zowel in de boekhandel als bij het Humanistisch Verbond f 38,50 (Uitg. Boom, ISBN 90-6009-286-4).

Aanbieding: 'Grondslagen' samen met het boek 'Geschiedenis van het humanisme' (redactie Paul Cliteur en Wim van Dooren, 1991; ledenprijs f 37,50) kost geen f 76,- maar slechts f 65,- (inclusief f 6,- porto-kosten). U kunt bestellen door het bedrag over te maken op giro 58 t.n.v. Humanistisch Verbond in Utrecht o.v.v.: Aanbieding boeken 'Grondslagen'/'Geschiedenis'. N.B. Deze aanbieding geldt tot 1 april 1997. Meer informatie: 030-2392192, publieksvoorlichting. HSN), tel. 030-2390189.

Idealen aan het werk

Idealisme, hebben mensen dat nog? Is het niet achterhaald, iets uit de tijd van de grote ideologieën? Het tegendeel blijkt waar: heel veel mensen geven hun idealen concreet gestalte in hun streven naar een menselijker en rechtvaardiger samenleving. Dat doen ze niet hoogdravend maar heel praktisch - in hun werk, in hun beroep of in activiteiten die daar sterk een raakvlak mee hebben. Het zijn idealen waaraan mensen veel van hun motivatie en inspiratie ontlelen. In deze serie komen enkele van deze 'idealisten' aan het woord.

'Ik wil de pijn helpen verzachten'

Marcella Levie heeft als moeder van twee kinderen, coördinator bij een joodse culturele instelling en een flink aantal nevenactiviteiten een druk bestaan, maar vindt in haar spaarzame vrije uurtjes toch de tijd om mensen die de Holocaust hebben overleefd te interviewen. Zij doet dit in het kader van het Spielberg-project. In dit wereldwijde project worden zoveel mogelijk getuigenissen van slachtoffers van de Holocaust op video vastgelegd 'opdat niemand vergeet wat nog maar zo weinigen kunnen navertellen'. Marcella werkt niet alleen mee vanwege het historische belang, maar ook omdat het voor de meeste geïnterviewden een helende werking heeft. "Doordat ze uiteindelijk eens hun verhaal van A tot Z kunnen vertellen, hoeven ze de oorlog niet meer voortdurend bij zich te dragen. Het helpt hen om te kunnen rouwen."

DOOR MIRRE BOTS

Aan dat rouwen zijn oorlogsslachtoffers vaak een heel leven niet toegekomen. Natuurlijk omdat het te pijnlijk was, maar ook omdat ze na de oorlog het gewone leven weer zo snel mogelijk wilden oppakken. En met hen vele anderen. Marcella Levie: "Vlak na de oorlog wilde lang niet iedereen weten van de verschrikkingen die de meeste joden hadden doorstaan. Men was bezig met de wederopbouw. Ook de overlevenden zelf zijn vaak snel getrouwd, hebben kinderen gekregen en hard gewerkt om een nieuw bestaan op te bouwen. Maar na een jaar of dertig, veertig gaat die oorlog toch opspelen en lopen ze tegen een blokkade in zichzelf aan. Vaak komen ze dan pas aan

de verwerking van hun oorlogservaringen toe. Een aandachtig luisterend oor kan dan een grote hulp zijn."

Dat laatste was ook de ervaring van de Amerikaanse filmregisseur Steven Spielberg. Tijdens het maken van z'n film 'Schindlers List', die over de Tweede Wereldoorlog gaat, had hij nauw contact met joodse vervolgd. Hij merkte dat veel van hen maar wat graag hun verhaal aan hem kwijt wilden. Door hun vreselijke ervaringen met anderen te delen, hoopten ze deze te kunnen verwerken. Dat bracht Spielberg op het idee om zoveel mogelijk persoonlijke verhalen van Holocaust-overlevenden op video te registreren, 'want nu kan het nog, straks zijn hun stemmen verstomd'. Met een deel van de opbrengst van z'n film richtte hij in 1994 de Shoah Visual History Founda-

tion op, een non-profitorganisatie die over de hele wereld getuigenissen van overlevenden van de Tweede Wereldoorlog vastlegt en in een centraal archief bewaart. In eerste instantie betrof het voornamelijk joodse overlevenden, maar al snel meldden zich ook andere vervolgd aan, zoals homoseksuelen en verzetsmensen.

Marcella Levie interviewt Nederlandse overlevenden: "De meeste geïnterviewden zijn van tevoren heel zenuwachtig en hebben soms nachten niet geslapen, omdat ze vreselijk tegen het gesprek opzien. Vaak komen er tijdens ons gesprek weer allerlei herinneringen aan de oorlog boven, soms ook dingen die ze zelf vergeten waren. Is het gesprek eenmaal voorbij, dan voelen ze zich meestal opgelucht. Ze hebben kunnen vertellen wat ze al die jaren in stilte in

De meeste geïnterviewden zijn van tevoren heel zenuwachtig en hebben soms nachten niet geslapen

FOTO: SPEER FOTOGRAFIE

hun hart of hoofd hebben meegedragen. Dingen die ze vaak niet eens aan hun eigen kinderen hebben kunnen vertellen." Juist dat laatste is vaak ook de reden waarom ze aan het interview meedoen, is Marcella's ervaring. "Als ik na het interview vraag of ze nog iets toe te voegen hebben, zeggen ze bijna altijd: we hebben het vooral voor de kinderen gedaan. Om hen te helpen begrijpen waarom we waren zoals we waren."

Marcella's motivatie om slechts tegen onkostenvergoeding deze aangrijpende interviews te houden, heeft veel met haar eigen joodse afkomst te maken. Zo geeft ze ook al een aantal jaar rondleidingen in het Joods Historisch Museum in Amsterdam. "Toch ben ik niet altijd zo actief met het jodendom bezig geweest, hoor. Tijdens m'n studie wilde ik er bijvoorbeeld niet al te veel van weten, er waren zoveel andere dingen waarvan ik wilde proeven. Maar toen ik zelf kinderen kreeg, werd ik geconfronteerd met de vraag of ik hen een joodse opvoeding wilde geven. Ik

kwam er toen achter dat het jodendom iets is dat me ontroert en richting geeft. En dat het zonde zou zijn om mijn kinderen niets bij te brengen over die rijke joodse cultuur. Daardoor ben ik me sterker bewust geworden van m'n eigen geschiedenis."

"Bij mijn ouders, die beiden onderdoken hebben gezeten, heb ik veel onverwerkt verdriet gezien. Ze wilden ons hier - heel klassiek - niet mee belasten, dus werd er niet over gepraat. Daardoor begreep ik veel dingen niet goed. Door het houden van de interviews ben ik beter gaan begrijpen hoe diep de oorlog eigenlijk in hun leven en dat van andere vervolgdgen heeft ingegrepen. Dat komt ook door de details, die je te horen krijgt. Zo interviewde ik een vrouw die, toen ze naar Westerbork gedeporteerd werd, vijf jaar oud was. Ik vroeg haar: weet u nog wat u bij had in uw rugzakje? 'Jazeker', zei ze, 'knikkers. Ik was zo blij dat ik een paar knikkers bij me had, dat was het enige dat ik had om mee te spelen'."

Dat het om gewone mensen gaat, dat

we hun emoties horen en zien, de stiltes die er vallen, de pijn of schaamte die het kost om sommige dingen te vertellen, vindt Marcella de meerwaarde van deze video's. "Er zijn natuurlijk een hoop boeken en films over de jodenvervolgving verschenen, maar die raken niet zo diep als deze persoonlijke geschiedenissen. Getuigenissen uit de eerste hand laten vaak genadeloos zien hoe de mechanismen en tactieken van de nazi's hebben gewerkt."

Ze vindt het belangrijk dat deze geschiedenis vastgelegd wordt nu het nog kan. Voor toekomstige generaties, zodat ze ervan kunnen leren, maar zeker ook voor degenen die het hebben meegemaakt. "Er is bij de joden en andere oorlogsslachtoffers zoveel pijn en verdriet. Als ik ertoe kan bijdragen dat deze minder groot worden, doe ik dat graag. Mijn drijfveer is om de pijn te helpen verzachten."

De Nederlandse afdeling van 'Survivors of the Shoah' is te bereiken onder telefoonnummer 020-622 7242.

'Hierva

*Bewoonster en vrijwilligster van het
Tussenfasehuis*

Ze brengen op grootse of bescheiden wijze tolerantie in de praktijk: de talloze vrijwilligers van Nederland. Om zijn vijftigjarig jubileum te vieren, loofde het Humanistisch Verbond vorig jaar de 'Bemoei je d'r mee'-prijs uit, die op 30 november werd toegekend. De Humanist bezocht drie genomineerde projecten: een huis waar gedetineerde vrouwen weer aan het leven buiten wenen, een Barnevelds hofje waar vrijwilligers samenwonen met mensen in psychische nood, en een handicaprace die kinderen gevoel moet geven voor het leven van een gehandicapte. "Als je je inlaat met een ander mens die je niet zelf hebt uitgekozen, dan moet je de ideeën van die ander een plaats geven naast die van jou. Ik denk dat dat tolerantie is."

DOOR SIMONE VAN DER BURG

word ik wijs'

FOTO: LINETTE RAVEN

bewoners', gevangenen die in de laatste fase van hun detentie in het weekend naar huis mogen. Alle bewoners mogen een jaar blijven om hun leven buiten het huis te organiseren. Daarna moeten ze weer weg.

"Dit huis is bedoeld als een schakel tussen de gevangenis en de maatschappij", zegt An Evers, een van de vrouwen die het Tussenfasehuis in 1982 hebben opgericht. "In de gevangenis wordt alles voor je geregeld. Als je eruit komt, moet je opnieuw leren hoe je met geld omgaat, hoe je werk krijgt en een huis. Daarom moeten de vrouwen hier alles zelf doen."

Vrijwilligers in het Tussenfasehuis geven morele steun en praktische informatie, maar ze betuttelen de bewoners niet. Afstand houden kost soms wel moeite, vindt Evers. "Sommige bewoners hebben echt een talent voor moeilijkheden. Dan willen ze met een taxi op de hoek sigaretten halen. En ze moeten leven van een uitkering! Je kunt dan zeggen: doe dat nou niet. Maar uiteindelijk moeten ze het zelf beslissen."

Ons eigen plekje

Irene is heel blij dat zij in het Tussenfasehuis terecht kon. "Anders had ik waarschijnlijk op straat rondgezworven", zegt zij. "Als je in de gevangenis hebt gezeten, heb je meestal weinig vrienden over waarop je een beroep kunt doen. Nu heb ik mijn kinderen iets te bieden: dit is ons eigen plekje. Zij komen hier vaak, zodat ze weer aan mij kunnen wennen en ik aan hen."

De meeste bewoners van het Tussenfasehuis komen goed terecht. In 1994 werd een steekproef gehouden. "Ze-

ventig procent van de ex-bewoners leidde toen een normaal leven", zegt Evers. "Dat wil zeggen: met een huis, een baan en nieuwe relaties. Zeven procent is teruggevallen in recidive en met drieëntwintig procent hebben we geen contact meer."

Evers zou willen dat ze nog meer vrouwen kon helpen. "Voor vrouwen is een Tussenfasehuis heel belangrijk. Bij vrouwen is een misdrijf namelijk bijna altijd aan een problematisch verleden te wijten: een geschiedenis van verslaving of een uitzichtloze familiesituatie. Na detentie gaan de vrouwen vaak terug naar hun oude omgeving, omdat zij geen andere mogelijkheid hebben. Dan komen ze binnen de kortste keren wéér in de problemen. Het Tussenfasehuis kan dat voorkomen."

Evers is blij met de 'Bemoei je d'r mee'-hoofdprijs. Het bedrag zal gebruikt worden voor de uitbreiding van het Tussenfasehuis. Zo zal de wachtlijst misschien een beetje korter worden.

Tolerantie als levensstijl

Stichting De Bondgenoot in Barneveld heeft de tweede 'Bemoei je d'r mee'-prijs (vijfduizend gulden) gewonnen. Tolerantie is voor de vrijwilligers van dit project geen werk, maar een manier van leven. De vrijwilligers lieten gezamenlijk een hofje bouwen, 'De Bondgenoot', met negen gezinswoningen en twaalf appartementen voor mensen die door psychische problemen hun leven niet op orde hebben.

"Psychiatrische hulp is vaak alleen gericht op het wegwerken van klachten, maar dat leek mij niet genoeg", zegt Stephen Boonzaaijer, de initiatiefnemer van het project. "Het gaat erom

Irene heeft drie jaar in de gevangenis gezeten. Waarom, wil ze niet zeggen. "Die tijd is voorbij", zegt ze luchtig. "Nu moet ik vooruit kijken. Een baan zoeken en een huis en het contact met mijn kinderen herstellen."

Irene woont in het Tussenfasehuis, een opvanghuis voor ex-gedetineerde vrouwen in Amsterdam. Trots laat zij haar grote, lichte kamer zien vol omameubelen. "Het is net of ik weer voor het eerst op kamers ga", zegt ze. "Deze meubels heb ik van het Tussenfasehuis gekregen. Ik heb namelijk niets meer. Geen wasrekje, geen wasmachine. Ik moet alles opnieuw kopen."

Stichting Tussenfasehuis won de hoofdprijs (tienduizend gulden) in de 'Bemoei je d'r mee'-wedstrijd. De jury was onder de indruk van de manier waarop de vrijwilligers de bewoners helpen op hun weg naar zelfstandigheid. Het huis biedt onderdak aan zeven vaste bewoners en twee 'weekend-

dat mensen leren wat de kwaliteit van het leven is. Dat is beslissend voor de gezondheid van een persoon. De mensen die hier een tijdje komen wonen, hebben geen psychiatrische inrichting meer nodig. Wij helpen ze om weer wat plezier in het leven te krijgen."

Stephen Boonzaaijer was door zijn werk als pastor in Barneveld al jaren betrokken bij mensen met psychiatrische problemen. In 1980 nam hij voor het eerst een vrouw met problemen in huis. Twee jaar later zette hij een advertentie in een plaatselijk dagblad. Hij zocht gezinnen die samen met hem een leefproject wilden opzetten, waarbij ook plaats zou zijn voor 'gasten' die daar een tijdje zouden komen wonen. "Het leek me vooral heel leuk om te doen", legt Boonzaaijer uit. "Ik wilde geen burgerlijk leven leiden met een eigen huis, een eigen gezin en een auto voor de deur. Ik denk dat je dan klein-geestig wordt, gezapig. Dat wilde ik niet. De andere vaste bewoners voelen dat ook zo. Maar we vinden allemaal dat het hier voor ons ook leuk moet zijn. We offeren ons niet op, want dat hou je toch niet lang vol. In 'De Bondgenoot' heeft iedereen gewoon z'n eigen privacy, maar we delen de grotere leuke dingen met elkaar."

Sommige bewoners hebben echt een talent voor moeilijkheden. Dan willen ze met een taxi op de hoek sigaretten halen.

Chic kamphuis

'De Bondgenoot' is een groot complex. Rond een tuin staan de woningen van de vaste bewoners en de medebewoners. Eén huis is hoger dan de rest. Dat is het 'Grote Huis', waarin iedereen samenkomt voor het ontbijt en de lunch en waar de hele dag koffie en thee wordt gedronken. Het lijkt er op een chic kamphuis voor werkweken van school.

"We zijn eigenlijk een soort groot gezin", zegt Boonzaaijer. "We proberen door maaltijden zo veel mogelijk de normale gezinsstructuur te volgen. Ontbijt en lunch in het Grote Huis, tussendoor koffie en thee, en 's avonds eten de medebewoners bij een vaste bewoner thuis mee. De medebewoners kunnen zo een gedeelte van hun vorming overdoen. Zij hebben bijna allemaal vreselijke dingen meegemaakt toen zij nog thuis woonden. Als je nooit een beschermde leefstijl hebt ge-

kend, dan word je chaotisch. In 'De Bondgenoot' kunnen zij het contact en de warmte van een gezin terugvinden." "Je moet altijd op die vaste tijden aanwezig zijn in het Grote Huis", zegt vrijwilligster Elisabeth Riphagen, een van de vaste bewoners. "Dat helpt de medebewoners hier enorm. Want ze weten: er zit niet één gezin op mij te wachten, er wachten wel veertig mensen op mij. Je wordt er echt op aangesproken als je niet komt. Nog niet eens door de vaste bewoners, maar door de medebewoners."

Riphagen leert veel van het leven in 'De Bondgenoot'. "Ik word hier echt wijs", zegt ze. "Voordat 'De Bondgenoot' bestond hadden wij ook al mensen in huis, maar ik ging toen heel anders met hen om. Ik probeerde toen alles voor hen in orde te maken en legde dus eigenlijk mijn eigen manier van denken aan hen op. Hier heb ik geleerd om naar anderen te kijken en te luisteren,

Bewoonster van 'De Bondgenoot'

zonder zelf te zeggen wat ik ervan vind. Het blijkt dat de ander mij toch meer heeft te vertellen dan dat ik had gedacht."

Boonzaaijer is het met haar eens. "Ik denk dat je echt slachtoffer kunt worden van je eigen wijsheid. Iedereen heeft zo z'n ideeën. Dat is mooi, maar je kunt ook opgesloten zitten in je eigen wereldbeeld. Als je inlaat met een ander mens, die je niet zelf hebt uitgekozen, dan moet je de ideeën van die ander een plaats geven naast die van jou. Daarmee verbreed je je eigen perspectief. Ik denk dat dat tolerantie is."

Rolstoelraces

Twee gehandicaptenorganisaties, Solgu en Centrum De Paraplu, vonden dat de tolerantie voor gehandicapten in Nederland best be-

ter kon. Daarom ontwikkelden zij een spel, de Handicaprace, waarmee zij langs Utrechtse scholen trekken. De Handicaprace lijkt op een groot ganzenbord, dat gespeeld wordt met een dobbelsteen en pionnen. De kinderen spelen in groepjes van vijf. Elk groepje wordt begeleid door een gehandicapte vrijwilliger, die hen helpt de opdrachten die bij het spel horen uit te voeren. Het spel dwingt de spelers om zich in te leven in het leven van een gehandicapte. Zij moeten onderzoeken of hun school toegankelijk is voor mensen met een rolstoel, moeten een damsteen verplaatsen met een voelspriet op hun hoofd of moeten de weg naar het speelbord vinden met een blindenstok.

Vandaag bezoeken de gehandicapte vrijwilligers de leerlingen van groep 6, 7 en 8 van de school Werkring de Klim. De leerlingen vinden het een prachtig spel. Zij racen door het klaslokaal in een rolstoel, gierend van de lach. Iedereen wil er wel inzitten, maar het meisje dat de stoel heeft bemachtigd weet zich steeds weer uit de buurt van de anderen te bewegen.

Soms vinden de leerlingen de opdrachten lastig. Eén groepje moet het winkelcentrum Hoog Catharijne in Utrecht op een plattegrond voor blinden vinden. De kinderen voelen met hun vingers over de plastic kaart,

waarop letters in braille zijn getypt. "Moeilijk", klagen ze ongeduldig. Ze willen verder spelen. Na vijf minuten zoeken vindt hun begeleider dat ze wel mogen kijken.

Een ander groepje heeft een makkelijke opdracht. Een meisje moet zich zonder hulp van haar benen naar de stoel naast haar verplaatsen. Zij houdt haar benen stijf naar voren, duwt zich omhoog op haar handen en laat zich moeiteloos neerzakken op de stoel naast haar. Hun begeleider in rolstoel kijkt bewonderend toe. "Zij zit op turnen", legt haar vriendin uit.

Voelspriet

Na het spel mogen de kinderen vragen stellen aan de vrijwilligers. "Ik moest met een voelspriet op mijn hoofd een damsteen verplaatsen", zegt een jongen. "Maar, als je geen armen hebt en je moet met een hoofdspriet dammen, hoe krijg je die spriet dan op je kop?" De kinderen giechelen om de vraag, maar de begeleiders nemen hem serieus. "Daar heb je hulp voor nodig", legt Patricia Doornkamp uit, die zelf door een spierziekte in een rolstoel zit en weinig met haar armen kan.

Na verloop van tijd durven de kinderen steeds meer vragen te stellen. "Hoe kun je koken als je niet kunt zien?", vraagt een meisje. "Je kunt horen dat

de aardappels koken, want dan begint de pan te rammelen", antwoordt Peter Govaard, een vrijwilliger die met een blindengeleidehond loopt. "Word je gepest als je in een rolstoel zit?", vraagt een meisje. "Ja, ik ben vroeger wel gepest", antwoordt Doornkamp. "Daarom doen we dit project: opdat jullie weten dat je niet moet pesten."

De Handicaprace was genomineerd voor de 'Bemoei je d'r mee'-prijs, maar won uiteindelijk niets. Jammer voor de organisatoren, maar ze gaan gewoon door met hun activiteiten op de scholen. "Door dit project hopen we dat kinderen op een gezonde manier met ongelijkheid leren omgaan", zegt Govaard. "Mensen doen dat niet altijd. Er wordt bijvoorbeeld vaak over de hoofden van gehandicapten heen gepraat. Als een gehandicapt persoon met een begeleider in een winkel een cd staat te kopen, dan vraagt de verkoper aan de begeleider wat die gehandicapte voor cd wil. Met dit soort projecten willen we aan kinderen laten zien dat mensen met een lichamelijke handicap geestelijk prima in orde zijn."

Govaard: "De kinderen moeten wennen aan de verschillen tussen mensen en die verschillen leren accepteren. Dat is eigenlijk wat tolerantie is: verschillen accepteren."

FOTO: LUK VAN DER LEE/HH

Hoe vertel ik het mijn kinderen

Een echtscheiding is vaak een pijnlijke en woelige periode, waarin veel van het vertrouwde op de helling komt te staan. Dat geldt in nog sterkere mate voor de betrokken kinderen; zij hebben de scheiding immers niet gewild en zijn loyaal aan beide ouders. In deze roerige tijd zijn praktische adviezen over hoe je als ouder je kind(eren) kunt steunen een uitkomst. Twee recente boeken voorzien in deze leemte. Ze bieden veel soortgelijke richtlijnen, maar zijn wel heel anders van toon.

DOOR MIRRE BOTS

Met de nodige stuurmanskunst kunnen ouders hun kinderen veilig en wel door de moeilijke en ingrijpende periode van een scheiding loodsen: dat is het uitgangspunt van beide auteurs. Wel is Margreet Wegelin in 'Halve ouders hele kinderen' hier heel wat explicieter in dan Edward Teyber in 'Kind van gescheiden ouders. Kind van de rekening?'. Wegelin zegt letterlijk in haar voorwoord: "Ouders kunnen, ook al worden ze door de scheiding halve ouders, hun kinderen heel houden." Zeker als ze de nodige praktische en opvoedkundige informatie hebben over wat een scheiding zoal bij hun kinderen teweegbrengt en waar ze zelf als ouder allemaal voor komen te staan.

Een scheiding is niet alleen een ingrijpende emotionele gebeurtenis, maar betekent ook: alleenstaand ouderschap, juridische kwesties over omgangsregeling, boedelverdeling en alimentatie, vaak een verhuizing naar een nieuwe omgeving, een andere financiële situatie, kinderen die uit hun gewone doen zijn en veel extra aandacht vragen, reacties van familie en vrienden, de komst van een eventuele nieuwe partner en de reacties van de kinderen op de intrede van deze stiefouder met eventuele stiefbroers en -zusjes. Over al deze zaken geeft Wegelin op een overzichtelijke manier informatie. Per hoofdstuk komt een onderwerp aan bod, van 'hoe vertel ik het mijn kind?' tot de haken en ogen van het co-ouderschap. Wegelin gaat ook in op de loyaliteitsconflicten waar kinderen mee kunnen worstelen. Zo kan een kind, soms zelfs na tien jaar, opeens bij de andere ouder willen gaan wonen, vanuit het verlangen om de openstaande rekening met deze ouder te vereffenen. Het kind heeft bijvoorbeeld het idee dat de bezoekouder niet de kans heeft gekregen om te tonen hoe liefhebbend hij of zij is.

Omgangsregeling

Wegelins boek is toegesneden op de Nederlandse situatie en

wetgeving, waar de laatste jaren het nodige in is veranderd, en doorspekt met voorbeelden uit de praktijk. Deze concrete voorbeelden maken het niet alleen zeer toegankelijk en leesbaar, maar laten ook zien hoe gecompliceerd het een en ander soms kan zijn. Bijvoorbeeld als de machtsstrijd tussen de ouders blijft voortduren, of als een omgangsregeling door de ander op allerlei mogelijke manieren wordt geboycot. Het erkennen van die problemen is in mijn ogen een goed tegenwicht voor Wegelins al te lichthartige toon. Scheiden doet lijden, ook voor de kinderen, zo luidt haar boodschap - maar een ramp hoeft het beslist niet te zijn. Het lijkt erop alsof ze vooral dat laatste wil benadrukken, terwijl kinderen het toch eerst en vooral ellendig vinden dat hun ouders gaan scheiden.

Overbelaste ouder

Dat ze dat inderdaad vinden, betoogt ook de Amerikaan Teyber in zijn boek. Het feit dat echtscheiding in onze maatschappij een vrij normaal verschijnsel is geworden - inmiddels eindigt één op de vier huwelijken in een scheiding en voor samenwonenden liggen die cijfers ongeveer gelijk - doet daar niets aan af. Een scheiding kan nog steeds een grote aanslag op het welzijn en de ontwikkeling van het kind betekenen. Teyber schrijft meer vanuit een ontwikkelingspsychologisch perspectief en gaat dieper in op allerlei kinderangsten en typische kindzorgen die een kind tijdens en na de scheiding parten kunnen spelen ('Als papa weggaat, zal mama dan ook niet weggaan?', of: 'Als ik lief ben, komt papa misschien wel weer thuis'). Scheidingsangst, herenigingsfantasieën, zich verantwoordelijk voelen voor de scheiding en loyaliteitsconflicten, het komt allemaal uitgebreid aan bod.

Veel aandacht besteedt Teyber ook aan het verschijnsel parentificatie, een bekend begrip in de psychologie, waarmee

FOTO: THEO AUDENAERD/HH

dat men de andere ouder niet zal belemmeren in zijn of haar band met het kind. Dit lijkt me, hoe goed bedoeld ook, nogal naïef. Want het punt is nu net dat een scheiding vaak het slechtste en meest neurotische van mensen naar bovenhaalt.

Scheiden raakt aan diepe gevoelens van gekrentheid, afgewezen zijn, in de steek gelaten, verraden, bedrogen worden. En daar kunnen mensen zich blijkbaar niet zomaar overheen zetten, getuige de overbekende voor-

beelden van ouders die elkaar het leven zuur blijven maken - vaak ten koste van de kinderen.

Wegelin ziet dat ook wel, maar stapt er te gemakkelijk overheen. Teyber doorgrondt de kinderziel wat beter en zwengelt veel belangwekkende kwesties aan, maar heeft weer de neiging om te veel het moralistische vingertje te heffen. Hij schermst voortdurend met allerlei onderzoeken waaruit blijkt dat het met kinderen van gescheiden ouders slecht kan aflopen, als de ouders niet alles op alles zetten om coöperatief te zijn en volop steun en begeleiding aan hun kind te geven. Dat kan voor ouders als een soort zwaarte van Damocles werken ('O wee, als ik het niet goed doe, dan beschadig ik mijn kind'). Wegelin geeft ouders veel meer ruimte om het anders en op hun eigen manier te doen. Ronduit storend vind ik dat in het boek van Teyber onduidelijk blijft waar al die niet bij name genoemde onderzoeken vandaan komen. Geen index, literatuurlijst of zelfs maar korte vermelding van wie Teyber zelf nu eigenlijk is. Dat manco heeft het boek van Wegelin niet. Zij noemt onderzoeken bij naam en toenaam en maakt duidelijk dat deze elkaar nogal eens tegenspreken.

Ondanks deze verschillen bieden beide boeken veel nuttige informatie. Hun boodschap is helder en luidt ongeveer hetzelfde. Kinderen hebben na een scheiding zoveel mogelijk structuur, houvast, veiligheid en continuïteit nodig en ouders moeten deze bieden. Het liefst beiden, maar als dat niet gaat, kan een ouder in z'n eentje ook een heel eind komen. ■

Margreet Wegelin, *'Halve ouders hele kinderen. Adviezen voor gescheiden ouders'*, Bloemendaal (Aramith) 1996, 175 pagina's, ISBN 90 683 4173 1.

Edward Teyber, *'Kind van gescheiden ouders. Kind van de rekening?'*, Baarn (Ambo) 1996, 222 pagina's, ISBN 90 263 1361 6.

wordt bedoeld dat het kind na de scheiding te veel de rol van de ontbrekende ouder krijgt toebedeeld. Voor de 'overblijvende' ouder wordt het kind de belangrijkste bron van nabijheid en intimiteit. Het kind zorgt voor de veiligheid van de ouder of moet het huishouden doen en voor jongere broertjes en zusjes zorgen. Kortom, het kind krijgt te veel volwassen verantwoordelijkheid op zijn nek en kan niet meer echt kind zijn.

Dit gevaar is extra groot, zo stelt Teyber, omdat de moeder - want die blijft meestal de verzorgende ouder - vlak na de scheiding in veel gevallen minder beschikbaar is voor het kind. Zij maakt vaak zelf een crisis door en is overbelast door de zware eisen die het alleenstaand ouderschap en de veranderde omstandigheden (verhuizing, minder geld, voor het eerst gaan werken) aan haar stellen.

Een kind verliest door een scheiding soms tijdelijk beide ouders, zo stelt Teyber. Want waar de moeder teveel in beslag genomen wordt door haar eigen verdriet en sores, verdwijnt de vader na de scheiding nogal eens uit beeld omdat hij nauwelijks of geen rol in de opvoeding van zijn kind(eren) krijgt. In veel gevallen is er drie jaar na de scheiding nog maar weinig contact tussen vader en kind. Het contact is doodgebloed vanwege een minieme omgangsregeling, voortdurende conflicten, een tegenwerkende moeder of desinteresse van de vader zelf.

Doorzielen

Waar de kinderen echter het meeste onder lijden - en dat zijn beide auteurs met elkaar eens - zijn de voortdurende ruzies tussen de ouders, die soms nog jaren na de scheiding door kunnen zieken. Omdat dit voor kinderen zeer schadelijk is, pleit Teyber ervoor dat ouders een soort overeenkomst tekenen, liefst al vóór de scheiding, waarin ze vastleggen dat bij conflicten het belang van de kinderen altijd voor zal gaan en

RTV programma's

RADIO

10 februari
16.02 - 16.45 uur

Boven het dal

Lucas Reijnders (51) is hoogleraar milieukunde aan de Universiteit van Amsterdam en medewerker bij de Stichting Natuur en Milieu. In zijn strijd voor een beter milieu vindt hij regelmatig machtige vijanden op zijn pad: industrie die hardnekkig doorgaat met vervuilen, beleidsmakers die niet willen luisteren en automobilisten die zich als ratten vermenigvuldigen op de Nederlandse snelwegen. Toch huldigt hij de stelling dat feiten meer effect hebben dan woede. (Nederland heeft meer auto's dan China).

In zijn persoonlijk leven probeert hij op vele manieren milieubesparend te leven en die instelling probeert hij ook over te brengen op anderen. Reijnders vindt het hoog tijd worden voor een cultuuromslag en pleit voor dringende maatregelen. Op landelijk niveau blijven veel noodzakelijke maatregelen echter achterwege. Hoe frustrerend is dat voor de man die geen milieugoeroe genoemd wil worden, maar het in de ogen van velen wel is.

17 februari
16.02 - 16.45 uur

Boven het dal

Een gesprek met de Amsterdamse planoloog Ir. Marten Bierman (56).

Bierman was ooit, in 1973, een langharige actievoerder tegen de inpoldering van de Markerwaard. Sinds 1994 vertegenwoordigt hij in de Eerste Kamer de Groenen en de maar liefst 620 regionale politieke partijen en partijtjes. Van de onafhankelijke Partij Drenthe tot de stadspartij Leefbaar Hilversum. Bierman noemt zich-

zelf links noch rechts. Zijn ideeën, steeds ingegeven door zijn zorg voor het milieu, zijn even creatief als controversieel. Zo wil hij een verbod op nieuwbouwwoningen omdat de bestaande woningvoorraad eenvoudigweg beter verdeeld kan worden. Of door het samen laten wonen van jonge gezinnen met alleenstaande ouderen in grote huizen. Hij is mordicus tegen de HSL, de Betuwelijn en een tweede Schiphol. Daarnaast pleit hij voor de terugkeer van trek- en lastdieren in het stadsverkeer: als kinderen op straat paarden en ezels kunnen aaien hoeven er minder katten en honden te zijn en dat scheelt een hoop vervuiling.

Zijn optreden als Eerste Kamerlid valt doorgaans goed bij het paarse kabinet. Staatssecretaris Tommel noemt zijn suggesties vaak nuttig, Minister Jorritsma noemt hem een 'meedenker'. Zijn critici hekelen echter zijn gelijkhebbigheid en zijn verbluffende ijdelheid. In 1992 kwam Bierman in conflict met zijn opponenten vanwege het ook door Bierman beleden 'Nederland is vol'-syndroom. Met tal van cijfers gestaafd pleitte Bierman voor het indammen van de 'stroom van buitenlanders', en moedigde tevens Nederlanders aan om te emigreren.

TELEVISIE

Woensdag,
21.59 - 22.24 uur
Zaterdag, 10.58 - 11.23 uur, Nederland 1

VOY

Onderwerpen in februari: Gaza, gabbers en graffiti, Je moet het toch zelf doen, Ondertekend Daniël, Op eigen kracht, Jonge

Kaapverdianen in Rotterdam

FILM/THEATER

JA & NEE

Een film/theater tweeluik van Dick Hauser over het verlangen naar film en de ontnuchtering van de illusie. Een tweeluik dat bestaat uit de korte speelfilm JA en theaterstuk NEE. Beide delen worden gespeeld door dezelfde drie actrices.

JA
In de parallel lopende mini-geschiedenissen worden de drie jonge actrices Sonia, Kim en Ellen gevolgd in hun streven een plek binnen de filmwereld te veroveren. Ellen monteert achter de montagetafel haar film waar zij zelf de hoofdrol in speelt; een film over een man die haar leven binnendringt. De ambitieuze Kim verlaat haar filmende vriend Kuno en keert na een weg vol schrale screenests bij hem terug. De leugenachtige Sonia maakt de tocht van de sociale dienst naar een kleine rol in een plattelandsdrama. In deze drie vervlochten verhalen wordt de droom die film voor velen is teruggebracht tot ontnuchterende realiteit. Verwachtingen worden bij uitzondering ingelost, relaties lopen stuk en nieuwe

uitdagingen bieden niet veel meer dan tijdelijke hoop.

NEE

Het theaterstuk speelt zich af in een verlaten filmstudio. Een filmhiernamaals waarin drie oude sterren op zoek zijn naar liefde, avontuur en ontbering. Een speelt met onbevagenheid de regisseur die de imaginair filmploeg en de actrices in haar nabijheid onophoudelijk aan het werk zet, de

ander kan niet anders dan de reeksen aanwijzingen en de nog te spelen scènes van a tot z te volgen, de derde is de doorgewinterde actrice die probeert te ontsnappen en een eigen scenario creëert.

JA & NEE zal te zien zijn in Amsterdam, Felix Meritis: 18 februari t/m 1 maart 1997 (m.u.v. 21 en 24 februari); Alkmaar, Provadja: 21 maart; Enschede, Concordia: 4 april; Groningen, Kruithuis: 11 april; Nijmegen, O 42: 17 april.

**Humanist is een uitgave van
het Humanistisch Verbond,
52-ste jaargang nr.2, feb. 1997.**

Redactieadres

Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Tel.: 030 - 2392107.
e-mail: hv@euronet.nl

Redactie-secretariaat:

Saskia van Loenen

Kantooradres:

Nieuwegein 69A, 3512 LG Utrecht.
Fax: 030-2367104

Algemene informatie:

030-2392100

Redactie:

Marjan Slob (hfdred.)
Mirre Bots

Vormgeving:

Rik Tazelaar (Studio ID)

Medewerkers dit nummer o.a.:

Karin Anema, Simone van der Burg,
André Hielkema, Tom Janssen, Peter
van der Meer, Chris Pennarts, Linette
Raven, Leonie van den Schoor, Evert
Wassenaar.

Redactiecommissie:

Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Peter van Agteren

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Foto omslag:

Freek van Arkel/HH

Internet:

De Humanist wordt op Internet
aangekondigd op de HV-Homepage:
<http://www.omroep.nl/hos/organisatie/hv.html>

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig
aangekondigd op teletekst 325

Gesproken Humanist

De Humanist wordt ook ingesproken
op cassette. Een jaarabonnement kost
f 30,-. Aan te vragen bij:
Centrum voor gesproken lectrum,
Tel. 0486-486486

Advertentie-exploitatie:

All-Round Media Services
Postbus 1524 - 2003 BN Haarlem
Tel. 023-5245336 - Fax 023-5248043.

De tarieven van januari 1996 zijn van
kracht. Informatiefolder is op aan-
vraag verkrijgbaar.

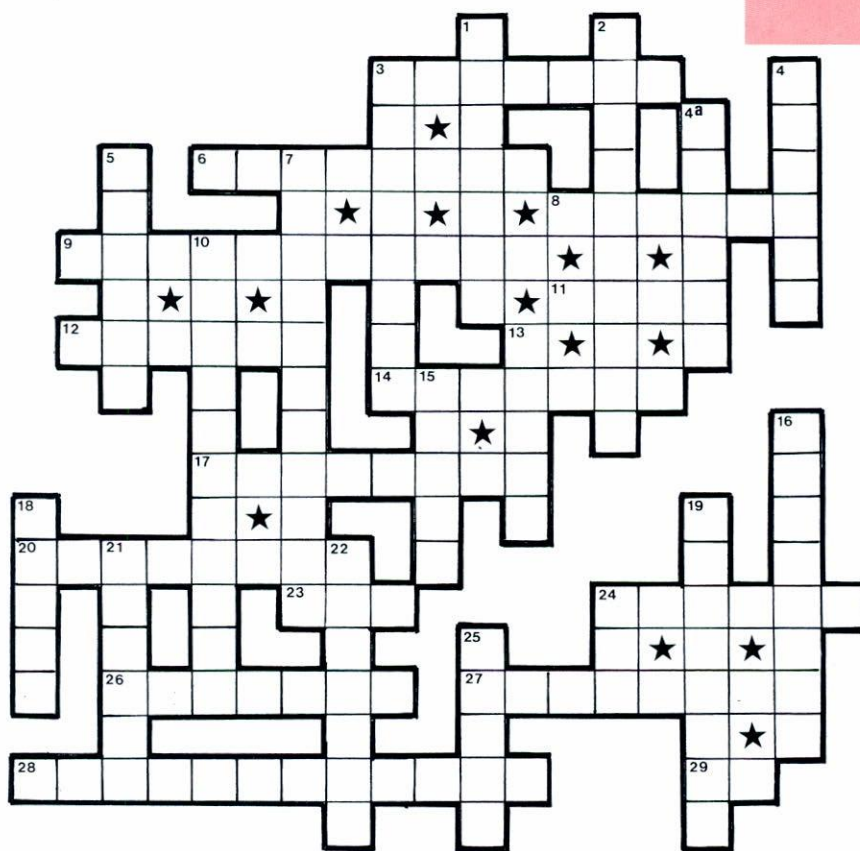
De Humanist wordt gedrukt op licht-
houthoudend mc papier, chloorvrij.

Het volgende nummer verschijnt begin
maart. Kopij hiervoor moet voor 10
februari binnen zijn bij de redactie.

CRYPTOGRAM

1

Evert Wassenaar

Horizontaal

- 3 Spreekwoordelijke p(r)ater. (7)
6 Als u dit verwekt spreekt men niet goed
over u. (8)
8 Wie de weg weet kent vaak ook deze.
(6)
9 Natte officier. (11)
11 Soms valt men u hierin. (4)
12 Aanvulling van doen tot twee. (6)
14 Kan geen zwijger verbeteren. (7)
17 Doet een gelijkenis zonder een woord te
zeggen. (8)
20 Recht om mee te praten. (8)
23 Kippen praten blijkbaar zonder. (3)
24 Een hoog woord. (6)
26 Vreemde vreemde taal. (7)
27 Deze stem wordt wel in de woestijn ge-
hoord; of niet. (8)
28 Straf voor praatgrage mensen. (12)
29 Grap uit Kampen. (2)
10 Autoritair dulden dit niet. (11)
13 Deze man brengt de spraak an. (5)
15 Ernstige vermaning, soms met donder
gepaard. (5)
16 Vullen geen gaatjes. (8)
18 Ik heb gezegd, zei de latinist. (5)
19 Sponsachtig gelaatsdeel. (8)
21 Hij zakt nooit. (6)
22 Soms praat men ook over kalfjes. (7)
24 Vaak kan men dit niet meer zeggen. (3)
25 Men spreekt het woord van wie men dit
eet. (5)

**Oplossing cryptogram
winternummer**

Horizontaal

1 Toulouse, 7 aderlating, 12 desillusie, 13
dubio, 15 decorum, 16 Milton, 18 nood-
kreet, 21 hervonden, 23 mat, 24 gewicht, 27
verliefd, 29 keizer, 31 onderspit, 32 weg, 33
waan.

Verticaal

2 ogenblik, 3 uitzicht, 4 eind, 5 raad, 6 neus-
lengte, 8 loodje, 9 gerucht, 10 plompverlo-
ren, 11 Dido, 14 banddikte, 17 tong, 19 rui,
20 echt, 22 eind, 25 wees, 26 verdwalen, 28
feil, 30 oog.

Verticaal

- 1 Als hij het voor het zeggen heeft, hebt u
het niet meer. (7)
2 Aansprekend beroep. (10)
3 Spreekwoordelijke rekenaar. (7)
4 De taal ervan (Delphi bijv.) is raadsel-
achtig, dubbelzinnig. (6)
4a Kan gezellig zijn; ook in Wenen (6)
5 Spreken. (6)
7 Hiervoor moet je minstens met z'n
tweeën zijn. (11)

Speciale aanbieding

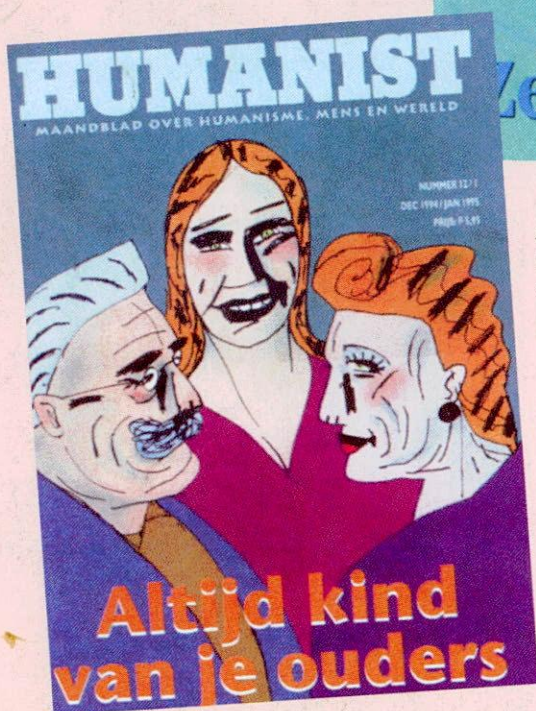
drie themanummers voor f 15,-

De dubbeldikke themanummers van de Humanist zijn nog altijd zeer geliefd bij de lezers. Veel mensen bestellen extra exemplaren omdat ze hun eigen exemplaar hebben uitgeleend - en nooit meer teruggekregen - of als cadeau hebben weggegeven. Zolang de voorraad strekt hebben we voor u drie speciale themanummers in de aanbieding:

"Hoe gaat het met je? Ja, druk." Het zomernummer van 1996 staat helemaal in het teken van de tijd. Ruim 60 pagina's over de dwingende tijd van kalenders, klokken, roosters, agenda's en deadlines.

De een komt altijd tijd tekort, de ander heeft tijd over. Hoe ervaar je de tijd als je moet wachten op je vrijheid in de bajes?

Hoe geduldig ben je nog als je dagen moet wachten aan de Poolse grens? En de beleving van tijd in verschillende culturen: op tijd komen voor een afspraak op Curaçao? "Ach man, doe niet zo makamba, doe niet zo Nederlands".

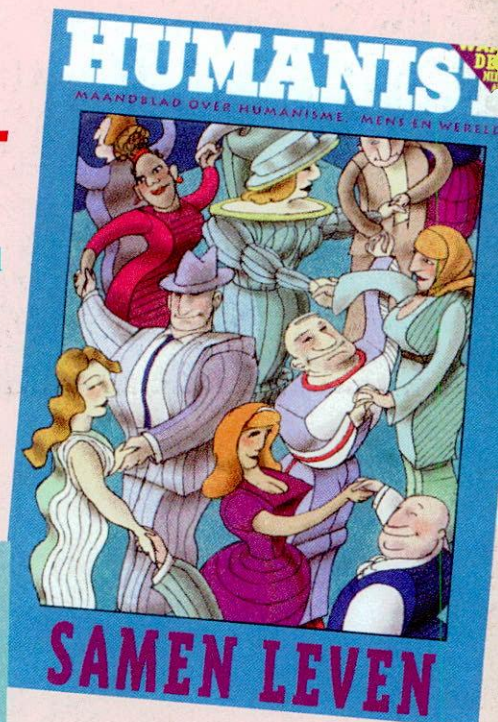
HUMANIST
MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

Speciaal vakantienummer

Tijd van geboorte tot de dood
De menselijke geest en de tijd
Culturele verschillen in tijd
Modern leven: slaven van de tijd

Lee van Tijd

In dit speciale jubileumnummer van 1995 alles over hoe mensen met elkaar samen leven. De individualisering lijkt te ver doorgeschoten. Steeds meer mensen zijn dan ook op zoek naar meer broederschap, naar een nieuw soort samen leven. Met voldoende ruimte voor het individuele in de mens. Is het moeilijk om die balans te vinden? 100 Pagina's over (in)tolerantie, saamhorigheid, vooroordelen, opvoeden en vriendschap. Lees hoe blank en zwart leren samenwerken in de theatergroep Nultwintig. Hoe autochtonen en nieuwkomers in de Betuwe met elkaar omgaan. En hoe leer je kinderen eigenlijk 'samen leven'? Met als uitsmijter een speciaal jubileumkatern over het werk van Humanitas en het Humanistisch Verbond.

Altijd kind van je ouders. Daarover gaat het winternummer van 1994. Het is een onderwerp dat iedereen aanspreekt. Geen wonder, want kind van je ouders blijf je, ook wanneer je al lang volwassen en zelfstandig bent. Zelfs als je ouders dood zijn. De band is vaak onzichtbaar en onbewust, maar onverbreekelijk. Hoe ga je om met de positieve en negatieve dingen die je hebt meegekregen? Waarvan wil je je bevrijden en wat geef je zelf weer door aan je kinderen? En hoe ga je om met je ouders als ze oud zijn; als de rollen worden omgedraaid? In dit nummer alles over de ruzies, de eisen, de ergernis, maar ook over de vreugde, de inspiratie en de verbondenheid.

Zo bestelt u:

Maak f 15,- (inclusief portokosten) over op giro 58 van het Humanistisch Verbond in Utrecht onder vermelding van 9702hum. Let s.v.p. op het juiste adres op uw overschrijving!

Wilt u graag informatie over andere themanummers, bel dan het redactiesecretariaat: 030 - 2392107.